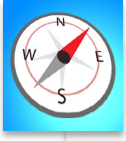

MALİYE POLİTİKASI

İÇİNDEKİLER

- Maliye Politikası: Tarihçe ve Tanım
- Maliye Politikasının Tanımı
- Maliye Politikasının Amaçları
- Maliye Politikasının Araçları
- Gelir Dağılımı
- Gelir Dağılımını Belirlemede Kullanılan Yöntemler
- Mali Araçların Gelir Dağılımına Etkisi

HEDEFLER

- Bu üniteyi çalıştıktan sonra;
- Maliye politikasına ilişkin temel kavramları tanımlayabilecek,
- Farklı maliye politikalarının sonuçlarını değerlendirebilecek,
- Maliye politikası araçlarının ne olduğu ve nasıl kullanılacağını öğrenecek,
- Gelir ve gelir dağılımı konusunu öğrenip kavrayabilecek,
- Maliye politikasının adil gelir dağılımını sağlama ve diğer makroekonomik hedeflere ulaşma konusunda değişik etkilerini öngörebileceksiniz.

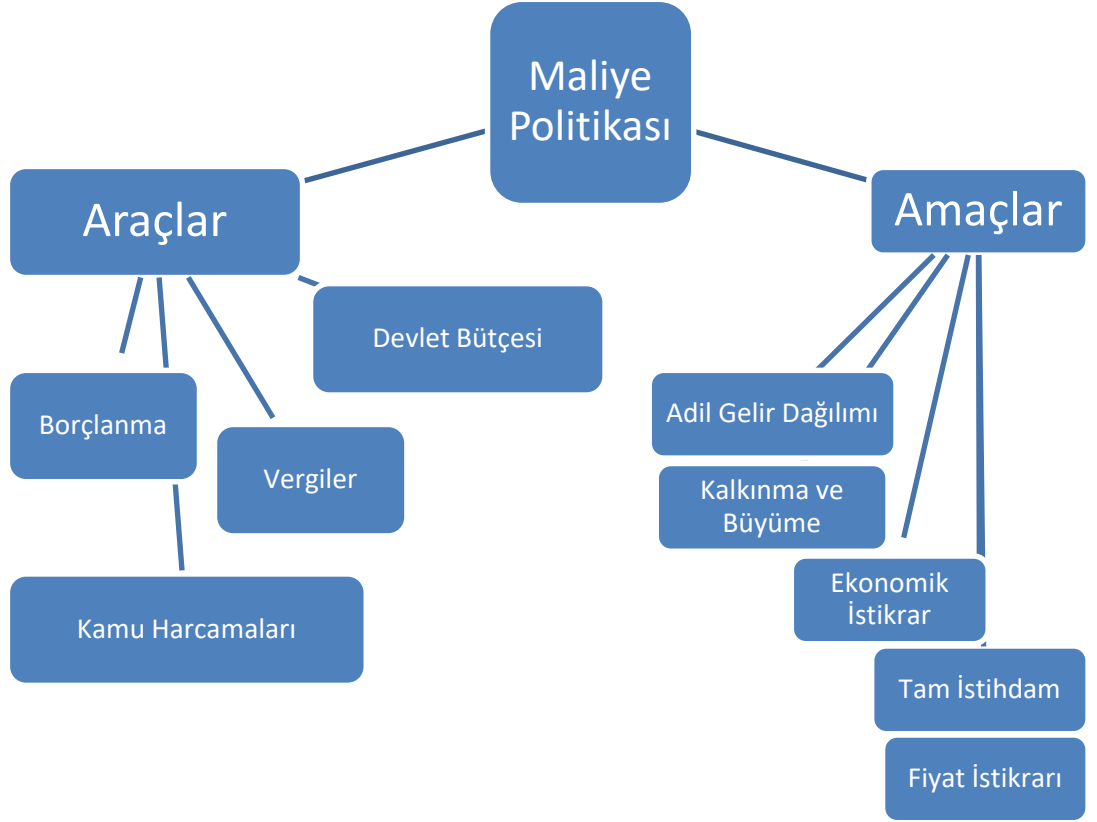
Atatürk Üniversitesi
Açıköğretim Fakültesi

İKTİSADA GİRİŞ

Prof. Dr. Metin BAYRAK

ÜNİTE

10

GİRİŞ

Ekonominin hiçbir dalı son yıllarda maliye politikası kadar hızlı bir değişim ve gelişim yaşamamıştır. Bir ekonomide maliye politikasının iktisadi faaliyet düzeyini etkilemede kullanılabileceği fikri çok yeni olsa da kullanılamayacağına ait tartışmalar iktisadın bilimsel bir nitelik kazandığı klasik iktisat dönemine kadar uzanmaktadır. Klasik iktisatçıların ekonomiye sistemli olarak yapılabilecek bir müdahaleyi topyekûn reddetmelerine karşılık, 20. yy. ilk yarısından itibaren iktisadi ve sosyal hayatta meydana gelen gelişmeler bu düşünceden önemli oranda vazgeçilmesine neden olmuştur. Birinci dünya savaşı ve ardından gelen 1929 Büyük Dünya Buhranı ve bu buhranın getirdiği sorunlar haklı olarak bazı iktisatçıları piyasa ekonomisinin yapısı ve otomatik kuvvetlerin çalışıp çalışmadığı konusunda düşünmeye sevk etmiştir. Gelişen olayların etkisiyle tedricen mali kurumların niteliği de değişmiş kamu harcamaları ve kamu gelirleri aktif bir iktisat politikası aracı olarak kullanılmaya başlamıştır.

Şüphesiz 1930'lu yıllardan önce devletin temel makroekonomik amaçlara ulaşmak için mali araçlarla ekonomiye müdahale etme fikri bilinmiyordu. 1929 yılında yaşanan büyük buhranı yenmek için ABD başkanı Roosevelt bilhassa kamu harcamalarının artışına yönelik politikalar izlemiştir. ABD başkanı Roosevelt'in işsizliği ve üretim krizini önlemek için uyguladığı "new deal" yeni çözüm planı, modern maliye politikasının öncüsü olarak görülebilir. Devletin ekonomiye sistemli olarak müdahale etme fikrine ilk olarak önyak olan meşhur İngiliz iktisatçı John M. Keynes olmuştur. Keynes kısaca genel teori olarak adlandırılan "Para Faiz ve İstihdamın Genel Kuramı" adlı kitabında çağdaş ekonomik düşüncenin temelini atarak ekonomik alandaki tarafsızlık anlayışını eleştirmiş, devletin ekonomiye müdahalesini yani bir anlamda makroekonomik amaçlara ulaşmak için kamu harcamaları ve gelirlerinin büyüklük ve bileşiminde düzenlemeler yapma şeklinde tanımlanabilecek maliye politikasının da öncüsü olmuştur.

Modern anlamda maliye politikasının büyük dünya buhranından sonra uygulama alanı bularak sistemleştiği söylenebilir. Bugün dünyada ciddi boyutlara varan yoksulluk ve ülkelerde yaşanan krizler soyut piyasa kavramına dayalı politikaları sorgulanır hâle getirmiş, gelinen noktada devletin ne kadar müdahale edeceğinden daha çok nasıl müdahale etmesi gerektiği hususunda dikkatlerin toplanmasına sebebiyet vermiştir. Kamu müdahalesi konusunda bugün genel geçer bir konsensüsün sağlandığını söylemek zordur. Ülkelerin kendilerine özgü yapıları ve değişen dünya koşullarında farklı boyut ve nitelikteki kamu müdahaleleri her zaman tartışma konusu olmaya devam edecek, dolayısıyla bu durum sürekli olarak maliye politikasının ilgi alanını oluşturacaktır. *Maliye Politikası bir ekonomide temel makroekonomik amaçlara ulaşmak için kamu harcamaları ve gelirlerinin büyüklük ve bileşiminde düzenlemeler yapma şeklinde tanımlanabilir.*

MALİYE POLİTİKASI: TARİHÇE VE TANIM

Kamu ekonomisi ve özel ekonominin amaçları aynı yönde olup, her ikisinin özünde de insan ihtiyaçlarını tatmin etmeye yönelik faaliyetler yer almaktadır.

İnsan ihtiyaçlarını karşılayan mal ve hizmetler, serbest piyasa ekonomisinin kurallarının geçerli olduğu özel kesimde üretilebileceği gibi, bu kuralların geçerli olmadığı kamu kesimi tarafından da üretilebilir. Özel ekonominin bazı ilkeleri kamu ekonomisi için de geçerli olmakla birlikte ekonomik sürecin organizasyonu ve karar alma, kamu ekonomisinde farklı olmaktadır. Kamu ekonomisi ihtiyaçları karşılamada piyasadan farklı olarak bütçe vasıtasıyla fonksiyonunu ifa etmektedir.

Mali olayların tarih boyunca büyük tarihi sosyal ve siyasi olayların doğuşuna sebep olduğu gözlenmekte; büyük siyasi olayların nedenleri araştırıldığında yine bunların kökeninde bir mali olay olduğu görülmektedir. Mesela ABD'nin bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkması, mali olaylardan olan vergiden kaynaklandığı bilinmektedir. Dönemin İngiltere kralı ülkesinin gelirlerini artırmak için Amerika halkının tüketim malları üzerine bir vergi ihdas etmiş, bunun üzerine Amerikan halkı milletin rızası alınmadan konulan verginin zulüm olduğu kanaatinden hareketle bağımsızlık hareketini başlatmış ve ortaya bugünkü Amerika Birleşik Devletleri çıkmıştır.

Ekonomiye müdahale ve bu müdahalede hangi araçların kullanılacağı en eski iktisadi ekollerden beri tartışılmaktadır. Mali olayların tarihi seyri incelendiğinde ilk ve orta çağlardaki mali olaylarla sonraki dönemlerde gelişen mali olayların farklılığı bariz bir şekilde görülmektedir. Bu farklılık temelde devletin mali yapısı ve fonksiyonlarında meydana gelen değişimlerden kaynaklanmaktadır.

İlk çağda devletlerin mutlak hükümdarlıklarla idare edildiğini görüyoruz. Bu dönemde; iktisadi faaliyetler soylu insanların yapabileceği işler olarak görülmemekte, kazanç peşinde koşmak küçümsenmekte ve hatta hor görülmekte, soylu fertlerin felsefe, sanat, devlet yönetimi gibi işlerle ilgilenmeleri istenmektedir. İlk çağlarda; millî savunma, iç güvenlik, adalet hizmetleri ve sağlık hizmetleri kamu hizmeti olarak verilmektedir.

Orta çağın sonlarına doğru İngiltere'de 1215 yılında Kral John'a kabul ettirilen Magna Carta Libertatum (Büyük Özgürlük Fermanı) ile kralın vergilendirme yetkisi sınırlandırılmış, dolayısıyla bu durum ferdi hak ve hürriyetlerin gelişimine, insan hak ve hürriyetleri konusunda olumlu adımların atılmasına zemin hazırlamıştır. XVI. yüzyıl ile XVIII. yüzyıllar arasında uygulanan merkantilizmde; güçlü devlet, müdahaleci devlet, ülkenin altın ve gümüş stokunu azami miktarda artırmayı bir saygınlık olarak gören, endüstride çoğalan verim kanununun, tarımda ise azalan verim kanununun geçerli olduğu fikrinden hareket ederek sınıai gelişmeyi iktisadi kalkınmanın merkezine oturtan bir devlet düşüncesinin hâkim olduğu görülmektedir.

XVIII. yüzyılın son çeyreğinde 1776 yılında Adam Smith'in Milletlerin Zenginliği (An Inquiry into The Nature and Causes of The Wealth of Nations) eserinin yayınlanmasıyla klasik liberal görüş sahneye çıkmış, XX. yüzyılın ilk çeyreğine kadar klasik liberal öğretinin kuralları iktisadi hayata hâkim olmuştur. Klasik liberal görüş ekonomik hayatta düzeni sağlayan ve adeta otomatik olarak işleyen görünmez bir elin "invisible hand" varlığına inanarak, görünmez el olarak adlandırılan fiyat mekanizmasının işleyişine müdahale edilmesine karşı çıkmıştır. Klasik düşünceye

göre piyasada arz ve talep kurallarına göre oluşan fiyat, üretici ve tüketicileri tatmin edecek bir düzeyde gerçekleşir, dolayısıyla devletin ekonomiye müdahale ederek fertlerin girişim hakkının kısıtlanmaması gerekir. Klasikiktisatçılar ve maliyeciler piyasa ekonomisinde bazı iktisadi kanunların kendiliğinden işlediğini, Jean Baptiste Say'ın mahreçler kanununa göre "her arzın kendi talebini yarattığı"nı savunurlar.

Mali Olay; devletin kamu ihtiyaçlarından doğan kamu hizmetlerini finanse etmesi için gelir toplaması ve toplanan bu geliri sarf etmesidir.

Mahreçler kanununun yanında sermaye piyasasında cari olan faiz haddi, tasarruf-yatırım eşitliğini sağlar. Sermaye piyasalarında yatırımlara gidemeyen âtil tasarrufların olması durumunda faiz hadlerinin düşmesi sonucu yatırımlara karşı müteşebbislerin talebi artar, tasarrufun faiz haddine karşı esnek olmasından dolayı gönüllü tasarruflar azalarak tasarruf yatırım eşitliği kendiliğinden sağlanmış olur. Sermaye piyasalarında cari faiz haddi düzeyinde sermaye talebi sermaye arzından fazla olursa, yani sermaye arzının yetersiz olduğu durumda toplam tasarruflar toplam yatırımları karşılamaya yetmezse, bu durumda yükselen faiz haddi yatırımları pahalı hâle getirecek, tasarrufları artırarak tasarruf yatırım dengesini kuracaktır. Klasik iktisatçılara göre iş piyasalarında ücret düzeyinin belirlenmesi de gene aynı mekanizma tarafından gerçekleştirilecektir. Şöyle ki iş gücü arzının cari ücret düzeyinde iş gücü talebini karşılayamadığı zamanlarda ücretler yükselecek, yüksek ücretlerde iş gücüne karşı talep azalacak böylece iş gücü arzı ile iş gücü talebi arasında denge sağlanmış olacaktır. Ekonomik ve sosyal hayata mali gelenekçilik olarak yansıyan klasik düşüncenin yukarıda zikredilen kuralları hâkim olunca bu dönemde devlet koruyucu bir işlev üstlenmiş, iktisadi hayata müdahale minimum bir düzeyde tutulmaya çalışılmıştır. Mali gelenekçiliğin mali konulardaki temel prensipleri aşağıdaki şekilde sıralanabilir. Mali Olay; devletin kamu ihtiyaçlarından doğan kamu hizmetlerini finanse etmesi için gelir toplanması ve toplanan bu gelirin sarf edilmesidir.

Kamu Harcamalarının Dar Hacimli Olma İlkesi

Maliye ilminin konusu uzun yıllar boyunca toplumsal ihtiyaçların karşılanması olarak tespit edilmiştir. Ünlü Fransız maliyecisi Gaston Jeze'ye göre de maliye ilmi kamu harcamalarının karşılığını bulma ilmi olarak tanımlanmıştır. Mali gelenekçilere göre kamu harcamalarının normalde vergilerle finanse edilmesi gerekir. Borçlanma olağanüstü bir kamu gelirdir. Kamu harcamalarının büyük miktarlara ulaşması fertlerden alınacak vergilerin de artmasına neden olur. Devletin fertlerden yüksek oranda, fazla miktarda vergi alması ekonomik ve sosyal hayata büyük oranda müdahale etmesi anlamına gelir ki bu da mali gelenekçilerin hiçbir zaman arzu etmedikleri bir durumun ortaya çıkmasına neden olur. Mali gelenekçilere göre, devlet toplumsal ihtiyaç yelpazesini dar tutmalı, her çeşit ihtiyaca toplumsal damgası vurmamalıdır. Çünkü kamu harcamaları ne kadar çok artarsa o kadar müdahaleci olurlar ve bunun sonucunda kamu harcamaları verimsizleşir. Onlara göre kamu harcamaları miktar itibarıyla az olmalı, reel harcamalardan meydana gelmeli, ekonomik ve sosyal hayat üzerinde tarafsız olmalıdırlar. Zira mali gelenekçilere göre devlet, kötü bir aile reisi, kötü bir aşçı ve kötü bir girişimcidir. Onlara göre devletin temel özelliği beceriksiz ve tüketici oluşudur. Sosyal anlamda zaruri fakat ekonomik anlamda bir fenadır. Bu yüzden

onlara göre vergilerin tarafsızlığından kasıt fertlerden alınan vergilerin onların tüketim, tasarruf ve yatırım kararlarını etkilemeyecek bir düzeyde alınmasıdır.

Devlet Bütçesinin Denk Olma İlkesi

Klasik maliyeci ya da mali gelenekçilere göre aile bütçesiyle devlet bütçesinin içeriği aynıdır. Günlük hayatta nasıl ideal bir aile bütçesinin geliri giderine denk olarak hazırlanması arzu edilirse, bunun gibi devlet bütçeleri de denk olarak hazırlanıp uygulanmalıdır. Klasik maliyeciler denk bütçelerin sağladığı avantajları, açık bütçelerin sakıncalarını anlatmakla bitiremezler. Mali gelenekçilere göre devlet bütçelerinin denk olarak hazırlanıp uygulanması kamu harcamalarının seçimi ve uygulanmasında büyük çabalar gösterilmesini sağlar. Bir yandan toplumsal ihtiyaçların en acil olanları seçilirken diğer yandan bu ihtiyaçları karşılamak için ekonomik ve sosyal hayata en alt düzeyde müdahale eden vergilerle finansman gerçekleştirilmiş olur. Mali gelenekçilere göre devlet bütçesinin açık vermesi borçlanma vasıtasıyla, özel yatırımlarda verimli olarak kullanılacak fonların özel ekonomiden kamu ekonomisine geçmesine neden olur.

Eğer devlet sürekli olarak açık bütçe politikası güdecek olursa istisnai ve olağanüstü bir gelir kaynağı olan borçlanmayı normal ve olağan gelirler içerisinde görmeğe başlar. Şüphesiz bu durum kamu maliyesini telafisi çok zor olan sorunlarla karşı karşıya bırakır.

Kamu Giderlerinin Dolaylı Vergilerle Karşılama İlkesi

Mali gelenekçilere göre iyi bir vergi her zaman tarafsız olan bir vergi yani iktisadi hayatta yükümlülerin tüketim, tasarruf ve yatırım kararlarına müdahale etmeyen veya en alt düzeyde müdahale eden bir vergidir. Kamu giderlerinin vasıtasız vergilerle karşılanması ekonomik ve sosyal hayatın etkilenmesine yol açar. Çünkü dolaysız vergiler gelir ve serveti konu edindikleri için bu vergilerin ekonomik ve sosyal hayatla ilgisi doğrudan doğrudur. Dolaylı vergiler ise fertlerin harcamaları üzerinden alındıkları için etkilerini daha çok harcamalar üzerinde, genellikle de harcamaların kısılması şeklinde gösterirler. Bu durumda harcama yapmamakla vergiden kaçınmak mümkün olduğu gibi, harcamayı kısmak tasarrufların artmasına sebebiyet verecektir. Tasarruf ise klasik iktisatçıların gözünde yadsınamaz bir erdemdir.

Verginin tarafsızlığı; devletin kamu harcamalarını finanse etmek için fertlerden topladığı vergilerin fertlerin tüketim, tasarruf ve yatırım kararlarını minimum düzeyde etkileyecek bir yapıda olmasıdır.

Bütçe Açıklarının Kısa Vadeli Değil Uzun Vadeli Borçlanmalarla Karşılama İlkesi

Klasik maliyeciler temelde devlet borçlanmasına karşı olmalarına rağmen, olağanüstü dönemlerde kamu borçlanmasına karşı çıkmazlar. Devletin borçlanırken kısa vadeli borçlanmadan ziyade uzun vadeli borçlanmasına taraftardır. Kısa vadeli borçların piyasası para piyasası olduğundan, devletin bu türden borç senetlerini bankalara satması neticesinde, bankaların kaydı para

yaratması ekonomideki toplam para arzını artırabilir. Klasik maliyecilere göre ekonomi tam çalışma hâlinde dengede iken, kısa dönemde mal ve hizmet arzı sabit olarak düşünüldüğünde, toplam para arzının artması enflasyonist eğilimlere yol açar. Ekonomide enflasyonist baskıların artması, mali istikrarın bozulmasına, paranın satın alma gücünü yitirmesine neden olur. Klasik düşünürlere göre; iktisadi hayatın mekanizması paradır, eğer bu mekanizma zafiyete uğrarsa ekonomik ve sosyal hayatın çarkları işlemeyecek hâle gelir, neticede ekonomide toplam tasarruflar azalır, iktisadi kaynaklar verimsiz kullanılır, iktisadi hayatta işsizlik ortaya çıkabilir, dış ticaret açığı olabilir, millî gelir seviyesi düşebilir.

MALİYE POLİTİKASININ TANIMI

Maliye politikasını tanımlamadan önce maliye ilmi konusunda yapılacak bir tanım şüphesiz maliye politikasını anlamamıza yardımcı olur. Maliye kelimesi Arapça mal kökünden gelmekte, maddi değeri olan, iktisadi kıymeti bulunan, sahip olunması ve tasarruf edilmesi mümkün olan, bütün varlıklar veya haklar mal olarak adlandırılmaktadır. Mal, aslında insan ihtiyaçlarını karşılayan, gelir ve gidere konu olan ve parayla ifade edilebilen her şey olarak da tanımlanabilir. Maliye mal kökünden gelmekle beraber kamu maliyesi sadece devlete ait malları inceleyen bir bilim değildir. Kamu maliyesi, fiskal (mali) ve extra fiskal fonksiyonların yerine getirilmesi bakımından, kıt kamu kaynaklarının kullanımı, yönetimi, etkinliği, ilgili politikaların şekillendirilmesini, hükümleri, teorileri, ilkeleri, teknik ve olayları kapsayan bir araştırma alanıdır. Kamu maliyesi en genel anlatımla devletin kamu hizmeti vermek için yapmış olduğu faaliyetleri ekonomik, sosyal ve hukuki açılardan inceleyen bir bilim olarak tanımlanabilir. Genel ekonomi politikasının bir dalı olan ve maliye teorisi içinde yer alan maliye politikası bu açıdan düşünüldüğünde, bir ekonomide mali, sosyal, ekonomik hedeflere ulaşma ve arzulanan etkilerin meydana getirilebilmesi için mali araçların (kamu harcamaları, vergiler, borçlanma vb. araçlar) kullanılması ya da mali araçlarla mali amaçların gerçekleştirilmesidir. Yukarıda yapılan tanımlarda zikredilen temel makroekonomik hedefler, ülkelerin ulaştığı ekonomik ve sosyal gelişme düzeyine göre değişse de tam istihdamın sağlanması ve korunması, fiyat istikrarı, adil gelir dağılımı, dengeli kalkınma ve büyümenin sağlanması, ödemeler bilançosu dengesinin gerçekleştirilmesi ve bölgesel dengesizliklerin asgari bir düzeyde tutulması şeklinde sıralanabilir.

Kamu maliyesi; devletin maliyesi, devletin kamu hizmeti vermek için yapmış olduğu faaliyetleri ekonomik, sosyal ve hukuki açılardan inceleyen bir bilim olarak tanımlanabilir.

Maliye politikası bir ekonomide mali, sosyal, ekonomik hedeflere ulaşma ve arzulanan etkilerin meydana getirilebilmesi için mali araçların kullanılması ya da mali araçlarla mali amaçların gerçekleştirilmesidir.

MALİYE POLİTİKASININ AMAÇLARI

Politika, geniş açılı olarak düşünüldüğünde belirli bir amaca ulaşmak için karar alma ve alınan bu kararı uygulama olarak tarif edilebilir. İktisat politikası;

belirli iktisadi amaçlara ulaşmak için karar alınması ve bu kararın uygulanmasıdır. Devlet belirli iktisadi ve sosyal amaçları gerçekleştirmek için kararlar alır, bu kararları uygulayabilmek için ekonominin işleyişini belirleyen değişkenlere bilinçli müdahale eder. Ekonomi politikasının bir dalı olan maliye politikası bir ekonomide temel makroekonomik amaçlara ulaşmak için mali araçların büyüklük ve bileşiminde yapılması gereken düzenlemelerdir. Bir ekonomide izlenecek maliye politikasının amaçları ve bu amaçların ekonomiye uygunluğu; ekonominin gelişme düzeyi ve maliye politikasını tatbik edenlerin değer yargıları, kabul edilen ekonomik ve sosyal amaçlar ve siyasi tercihlere göre değişecektir. Bugün bütün devletlerin sahip oldukları ekonomik düzen ne olursa olsun, temel makroekonomik hedeflere ulaşma en büyük arzularıdır. Dolayısıyla bir ekonomideki temel makroekonomik amaçlar; tam istihdamın sağlanması ve korunması, fiyat istikrarı, üretimin artırılması, sürdürülebilir bir kalkınma ve büyüme hızının sağlanması ve korunması, ödemeler bilançosunda denge, bölgesel dengesizliklerin giderilmesi, gelir ve servetin adil dağıtılması olarak sıralanır. Aşağıda maliye politikasının temel makroekonomik amaçları incelenecektir.

Maliye politikası açısından istikrar denildiğinde fiyat istikrarı ve tam istihdam ilk akla gelen konulardır.

Ekonomik İstikrar

İstikrar günümüz ekonomilerinin en önemli sorunudur. Çok genel anlamda istikrar, makroekonomik değişkenlerdeki kararsızlığın önlenmesidir. İstikrarlı bir ekonomi, değişmeyen ortalamaları olan bir ekonomi olmayıp, yükselen bir trendden sapmaların en az olduğu ekonomi anlamına gelir. Maliye politikası açısından istikrar denildiğinde fiyat istikrarı ve tam istihdam ilk akla gelen konulardır.

Fiyat İstikrarı

Bugün bütün devletlerin en büyük ekonomik sorunu ve maliye politikasının öncelikli amacı dengeli bir fiyat düzeyini sağlama ve korumadır. Bir ekonomide genel fiyat düzeyinde meydana gelen sert dalgalanmalara fırsat vermeme veya fiyatlar genel seviyesinin aşağı ve yukarı doğru hareket etmesini önleme fiyat istikrarı olarak adlandırılır. Ekonominin genel fiyat düzeyinde beliren ve süreklilik gösteren dalgalanmalar enflasyonist, deflasyonist ya da staglasyonist karakterler arz edebilir. Bu nedenle fiyat istikrarını korumayı hedefleyen maliye politikası, ekonomideki bu oynaklıklarla mücadele edecek bir perspektifte şekillenecektir. Enflasyon, bir ekonomide, belirli bir dönemde, toplam talep toplam arz dengesizliğinden kaynaklanan, fiyatlar genel düzeyinde meydana gelen önemli ve devamlı yükselme şeklinde tanımlandığı gibi, “kaynağında parasal gelirlerin önemli rol oynadığı, genel fiyat düzeyindeki devamlı ve önemli yükselme hareketleri” olarak da tarif edilmektedir. Burada tanımda yer alan iki konunun açıklanması faydalıdır. Birincisi enflasyon olgusunun bir ekonomide birkaç malın fiyatında meydana gelen bir artış şeklinde algılanmaması, ikincisi ise bir ekonomide bir kereye mahsus fiyat yükselmelerinin enflasyon olarak görülmemesi hususudur. Yukarıdaki tanımda vurgulanan şey, fiyatlardaki yükselmenin bütün mal ve hizmet fiyatlarını kapsayacak nitelikte olması ve bu yükselmenin süreklilik

İstikrar, makroekonomik değişkenlerdeki kararsızlığın önlenmesidir.

arz etmesi yani sürekli artma eğilimi taşımasıdır. Enflasyon, bir ekonomide tasarruf hacmini, kaynak dağılımı ve kullanımını, ödemeler bilançosunu, istihdam hacmini, gelir dağılımını ve bunların yanında birçok ekonomik değişkeni, genelde olumsuz yönde etkilediği için maliye politikası enflasyonla mücadeleyi öncelik sıralamasında ilk sıraya oturtmuştur. Maliye politikası ile bir ekonomide enflasyonla mücadele ederken, para ve kredi politikası, fiziki kontroller, zorunlu tasarruf ve diğer politika önlemlerinin maliye politikasıyla uyumlu olmaları gerekir. Enflasyonla mücadelede sorun temelde toplam arz toplam talep sorunu olduğu için toplam arzla toplam talep arasındaki denge iki şekilde sağlanabilir. İlk etapta kısa vadede toplam talebin toplam arz düzeyine indirilmesi, ikinci aşamada ise toplam arzın toplam talep seviyesine çıkarılması amaçlanır. Burada kısa vadede problemin çözümü özünde istikrar politikası niteliği taşıırken, ikinci aşamada uygulanacak politika uzun dönemli bir süreç içerecek istikrarlı büyüme ve kalkınmayı hedefleyecektir.

Fiyat istikrarı ile ilgili diğer bir konu, bir ekonomide yaşanan deflasyon olayı ve bunun daha da derinleşmiş hâli olan depresyon olgusudur. 1929 Büyük Dünya Buhranı ya da büyük depresyon, başta ABD ekonomisi olmak üzere çoğu ülkede mühim üretim kayıplarına, kitlesel işsizlik ve yoksulluklara yol açmış ve böylece bir ekonomide yaşanabilecek fiyat artışları gibi fiyat düşmelerinin de ülkeler açısından ne denli önemli sorunlar ortaya çıkaracağı gerçeğini sergilemiştir. Hatta büyük depresyon bir şeyin daha altının kuvvetle çizilmesine neden olmuştur ki, bu bir ekonomide depresyonist süreç enflasyonist süreçten daha olumsuz ve yıkıcı etkiler bırakmaktadır. Çünkü enflasyonun hüküm sürdüğü bir ekonomide en azından aşınmaya maruz kalan bir gelir ve üretim seyri devam ederken, ağır depresyonun yaşandığı bir ekonomide, azalan tüketimin ve daralan talebin etkisiyle bir taraftan istihdam düşerken diğer taraftan gelirin düşmesi üretimi giderek durma noktasına getirmektedir. Bu da sosyoekonomik hayata çok ağır darbeler vurulmasına neden olmaktadır.

1970'li yıllarda zuhur eden ve durgunluk içinde enflasyon olarak tanımlanan stagflasyon, ayrı bir istikrarsızlık örneğidir. Stagflasyon olgusunun iktisadi hayata girdiği yıllara kadar ekonomistler bir ekonomide ya enflasyonist ya da deflasyonist eğilimlerin olabileceğini öngörmüşlerdir. Ancak iki olayın aynı anda yaşanabileceği olgusunu hiçbir zaman düşünmemişlerdi. Günümüzde işsizlik ve enflasyonun yapısal bir nitelik kazanması böyle bir sonucun ortaya çıkmasına neden olmuş, dolayısıyla maliye politikası ekonomide beliren enflasyonist ve deflasyonist eğilimlerle mücadele ettiği gibi stagflasyonla mücadele etmeyi de asli vazifesi içinde görmektedir.

Tam İstihdam

İstihdam konusu iktisat teorisinin en zor, en çetrefilli ve çözümü en çetin konularından birisidir. Maliye politikasının 1930'lu yıllarda yoğun bir şekilde hüküm süren işsizlik sorunu kaynaklı tartışmalardan ortaya çıktığı söylenebilir. Günümüz ekonomilerinde maliye politikasının temel amaçlarından biri tam istihdamın sağlanması ve korunmasıdır. Tam istihdamın sağlanamaması hâlinde

ekonomide millî gelir düzeyi düşmekte, büyüme hızı sekteye uğramaktadır. Tam istihdam sağlandığında ise millî gelir maksimum düzeyde gerçekleşmekte, ülkenin bir taraftan sosyoekonomik sorunları çözülürken, diğer taraftan sosyal barış ve huzur tesis edilmektedir. Tam istihdam mevzuu dar ve geniş anlamda olmak üzere iki şekilde ele alınmaktadır. Geniş anlamda tam istihdam ülkedeki üretim faktörlerinin tamamının üretime dâhil olması anlamına gelirken, dar anlamda tam istihdam üretim faktörlerinden emek üzerinden tanımlanmakta, yani bir ülkedeki çalışma arzu ve iktidarında olan emek birimlerinin tamamını üretime dâhil etmeyi hedeflemektedir. Burada konuya tersinden bakıldığında, yani ülkedeki emek birimlerinin tamamının üretime katılmadığı bir ekonomi, işsizlik sorunu olan bir ekonomi olarak vasıflandırılmakta, işsizlik sorununun ise ekonomilerin çözmekte zorlandığı en zor iktisadi sorunlardan biri olduğunu söylemek zor olmasa gerekir. Ancak ekonomik kuramda ve uygulamada bir ekonomide çalışma arzu ve yeteneğinde olanların cari ücret düzeyinde çalıştırılarak üretim süreci içinde yer alması tam istihdam olarak tanımlansa da, buradaki tanımda yüzde yüz bir kaynak kullanımı olmadığının bilinmesi gerekir. Çünkü üretim faktörleri veya üretim kaynaklarının tamamının dinamik bir ekonomide yüzde yüz istihdam edilmesi söz konusu olamaz. Buna göre, bir ekonomide kişilerin iş değiştirmeleri ve yeni iş aramaları sonucunda ortaya çıkan işsizlik friksiyonel işsizlik olarak tanımlanmakta, bu işsizliğin ekonomide mevcut olmasının tam istihdamı engellemediği söylenmektedir.

İktisadi Kalkınma ve Büyüme Amacı

İktisat teorisinde iktisadi büyüme çok eski dönemlerden beri incelenen bir konudur. Şöyle ki, Malthus, Ricardo ve Marx'da büyüme fikri hemen bütün sistemi üzerinde taşıyan temel görüş olmuştur. Büyüme ve kalkınma literatürde iktisatçılar tarafından genelde farklı şekilde ele alınmış ve farklı tanımlar yapılmıştır. İktisadi büyüme, bir ülkede belirli bir dönemde üretilen mal ve hizmetlerin toplam tutarındaki artış olarak tanımlanırken; iktisadi gelişme (kalkınma), üretimdeki artışla birlikte üretilen mal ve hizmetlerin kalitesinin de yükselmesini ifade etmektedir. İktisadi kalkınma bir ülkede kişi başına düşen millî gelirin tersine çevrilmesi mümkün olmayan bir şekilde devamlı ve reel olarak artması olarak tanımlanmakta, büyüme kavramı nicelik ifade eden bir anlam içerirken gelişme veya kalkınmaya nitelik ihtiva eden manalar yüklenmektedir. Bir ülkeyi kalkınmış veya gelişmiş yapan en önemli unsur o ülkenin üreten bir ülke olmasıdır. Mal üreten, fikir, bilgi ve teknoloji geliştiren ülke gelişmiş ülkedir. Dolayısıyla bir ülkede maliye politikası o ülkenin gelişme dinamiklerini harekete geçirerek ülkenin büyüme ve kalkınmasına katkı sağlar.

Maliye politikasının iktisadi kalkınma ve büyüme amacı, XX. yüzyılın ikinci yarısından yani 1950'li yıllardan itibaren gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için büyük önem kazanmıştır. Bir ekonomide maliye politikası açısından yalnızca ekonomik istikrarın sağlanması yeterli görülmemekte, iktisadi kalkınma ve büyüme amacını gerçekleştirmede maliye politikasının öncelikli amaçları içinde sıralanmaktadır. Bir ülkede iktisadi gelişmeyi sağlayan faktörleri ikiye ayırabiliriz. Bunlardan birincisi maddi unsurlardır ki; iş gücü, sermaye stoku artışı ve

İstihdam; emek üzerinden tanımlandığında, ülkede çalışma arzu ve iktidarında olan emek birimlerinin tamamının üretime dâhil edilmesidir.

teknolojik değişim gibi unsurları içerir. İkincisi zihniyet unsurudur. Zihniyet unsurunun eksik olduğu bir ülke maddi donanımını tamamlasa dahi gelişemez.

Gelir ve Servet Dağılımını Düzenleme Amacı

Gelir ve servet dağılımı konusu bütün toplumlarda en çok tartışılan konulardan biridir. Kapitalist sistemin temel karakteristiği özel girişim özgürlüğü ve mülkiyet hakkıdır. Ülkelerin zelliklerine göre gelir ve servet, toplumdaki fertler tarafından değişik miktarlarda blşlmekte, gelir ve servetin kişiler arasında adaletli dağılmayışı bir taraftan yaşama düzeyindeki farkları artırırken, diğer taraftan sosyal barış ve huzuru tehdit eder bir duruma neden olmaktadır. Hlbuki sosyal barış hem refah devletini gerçekleştirme hem de kalkınmayı sağlamada ön koşul olarak görülmektedir. Gelir ve servet dağılımı hiçbir zaman sadece bir paylaşım sorunu olarak görülmemelidir. Toplumda genelde geçerli olan ve toplumun ezici çoğunluğunun kabul ettiği bir servet ve gelir dağılımı paylaşım sorununu zözmekten daha çok, üretim refah ve toplumsal barış sorununa da çözüm olacaktır. Gelişmekte olan ülkelerde, gelir dağılımının sosyal etkilerinden başka ekonomik büyüme ile direkt ilişkisi bulunmakta, büyümenin öncelikli hedef olarak kabulünün yanında, gelir dağılımının yadsınamayacak rasyonelleri de söz konusu olmaktadır. Bir ekonomide istihdamın büyük kısmını kk ve orta büyüklükteki işletmeler yaratırlar ve üretimlerinin çoğu i talebe yöneliktir. Düşük gelir grupları çoğunlukla taleplerini yerli üretime ynelttiğinden alt gelir grupları lehine yeniden dağılım bir taraftan yerli sanayinin gelişmesine, diğer taraftan istihdam artışına katkı sağlayabilir. Ayrıca yüksek gelir düzeyindeki grupların ithalat talebi daha yüksek olduğu için, bu türden yapılacak bir yeniden dağılım demeler dengesinde de iyileştirmeler sağlayabilir. Neticede düşük gelir grupları lehine yapılacak olan bir değişlik alt gelir gruplarında çalışma arzusu ve motivasyona neden olarak üretkenliğe olumlu yönde katkı sağlayabilir. Bu açıdan bakıldığında alt gelir gruplarına yönelik olarak yapılan harcamaların aynı zamanda yatırım anlamına geldiği de söylenebilir.

MALİYE POLİTİKASI ARAÇLARI

Bir ekonomide belirlenen ekonomik, sosyal ve politik amaçlara ulaşmada maliye politikası etkin araçlara sahiptir. Devlet maliye politikası aracı olarak esasta bütçeyi kullanmakta, bütçenin kamu harcamaları ve kamu gelirlerinin miktar ve bileşimiyle ilgili olması nedeniyle, konjonktüre veya istikrarsızlığın cinsi ve türüne göre bütçe açığı ya da bütçe fazlası gibi farklı uygulamalara yol açacaktır. Tıp dilinde telaffuz edilen “hastalık yoktur, hasta vardır” sözünden hareketle; mesela Türkiye’de enflasyonist eğilimlerle mücadelede sadece merkezi devlet bütçesi açığında yapılacak iyileştirmeler yeterli olmayacak, merkezi devlet bütçesinin yanında yerel yönetimler, sosyal güvenlik kurumları, KİT’ler ve fon açıklarını da disipline etme gereği duyulacaktır. Bir ekonomide mali amaçları gerçekleştirmede kullanılacak mali politika araçları olaylar karşısında farklı etkiler doğurmaktadır. Aşağıda bu araçlar üzerinde kısaca durulacaktır.

Bütçe

Bütçe, belirli bir dönemdeki gelir ve gider tahminleri ile bunların uygulanmasına ilişkin hususları gösteren ve usulüne uygun olarak yürürlüğe konulan belgedir.

Bir ekonomide istikrarsızlıklarla mücadele ederken uygulanacak olan bütçe politikası ekonominin içinde bulunduğu duruma göre şekillenecektir. Eğer ekonomide enflasyon hüküm sürüyorsa; enflasyonla mücadeleye karar verilirken göz ardı edilemeyecek ilk husus enflasyonun kaynağını tespit etmektir. Enflasyonun talep, maliyet ya da fiyat kaynaklı olup olmamasına göre, yani beslendiği kaynağa göre bir mücadele aracı belirlenecek, ona uygun bir politika izlenecektir. Enflasyonla mücadele ederken kamu gelirleri artırılıp kamu harcamaları kısıllacağı için bütçeyi de bu amaca uygun olarak kullanma gerekecek, dolayısıyla bütçenin giderlerini azaltma, gelirlerini artırma ve daha küçük bir bütçe hazırlama şeklinde ifade edilecek bir bütçe politikası uygulanacaktır. Aksine ekonomide depresyonist baskıların hüküm sürdüğü bir dönemde ise bütçenin giderlerini artırmak, buna mukabil gelirlerini azaltmak şeklinde formüle edilebilecek bir bütçe uygulamaya konulacaktır.

Kamu Harcamaları

Kamu harcamaları klasik maliyeciler ve modern maliyeciler tarafından farklı şekillerde tanımlanmış, farklı misyonlar yüklenmiştir. Klasik maliyeciler kamu harcamalarını, kamu makamlarının toplumsal ihtiyaçları karşılamak üzere, usulüne uygun olarak yaptıkları nakdi harcamalar şeklinde tanımlarken, modern iktisatçı veya maliyeciler kamu harcamalarını, kamu makamlarının toplumsal ihtiyaçları karşılamak ya da ekonomik ve sosyal hayata müdahalede bulunmak için usulüne uyularak yapılan parasal harcamalar olarak ifade etmişlerdir. Dikkat edilirse klasik maliyeciler minimalist devlet geleneğinden hareketle kamu harcamalarına devletin yapacağı asli hizmetler dışında bir misyon yüklememişler, modern maliyeciler ise kamu harcamalarını ekonomik ve sosyal hayata müdahale aracı olarak görüp mali politika aracı şeklinde kullanma yönünde pozisyon almışlardır. Literatürde kamu giderleri dar ve geniş anlamda olmak üzere de tanımlanmıştır. Dar anlamda kamu giderleri kamu hizmeti yapmak için devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinin bütçeden yaptıkları ödemeler şeklinde tarif edilmiş, geniş anlamda kamu giderlerine bu tanıma ilave olarak KİT harcamaları, sosyal sigorta ödemeleri, vergi muafiyet ve istisnaları ve özel kişilerin kamu kurumlarına yaptıkları yardımlar eklenmiştir.

Kamu harcamaları XX. yüzyılın başına kadar klasik düşüncenin etkisiyle cılız olarak seyretmiş, 1900'lü yılların başından itibaren meydana gelen olayların etkisiyle eskisinden çok fazla miktarda artmaya başlamıştır. Gerek birinci ve ikinci dünya savaşları, gerekse 1929 krizi devletin mali yapısında ve fonksiyonlarında adeta devrim yaratmış, bugün gelinen noktada kamu harcamaları hemen bütün ülkelerde devasa boyutlara ulaşmıştır. İktisadi istikrarın sağlanmasında kamu harcamalarının fonksiyonlarını şöyle özetlemek mümkündür:

- Ekonomide enflasyonist dönemlerde toplam talebi tam çalışma seviyesindeki toplam arzla dengelemek.

Kamu harcamaları; cari harcamalar, yatırım harcamaları ve transfer harcamaları olmak üzere üç gruba ayrılır.

- Ekonominin tam çalışma seviyesinde dengede olduğu dönemlerde bu dengeyi korumak.
- Ekonominin deflasyonist dönemlerinde toplam talebi, ekonominin tam çalışma düzeyinde ürettiği mal ve hizmetleri absorbe edecek hâle getirmek.

Kamu harcamaları; cari harcamalar, yatırım harcamaları ve transfer harcamaları olmak üzere üç gruba ayrılır. Cari harcamalar genellikle hizmetler ya da faydası en çok bir yıl içinde bir veya birkaç kez kullanılmakla tükenen mal ve hizmetlere yapılan harcamalardır. Personel giderleri, ısıtma, aydınlatma, kırtasiye, su, kira, bakım ve küçük onarım giderleri bu çeşit harcamalardır. Yatırım harcamaları, bir ekonomide üretimi artıran, üretkenliğe olumlu katkı sağlayan, faydası birden fazla yıllara yayılan harcamalardır. Yollar, barajlar, makine ve tesisler, büyük onarımlar, bu türden harcamalardır. Transfer harcamaları ise devletin karşılığında herhangi bir mal ve hizmet satın almaksızın satın alma gücünü fertler, aileler ya da firmalara aktarmasıdır. Devlet bu harcamaları yaparken hiçbir üretim faktörü satın almamakta, sadece millî gelirin yerini değiştirip kamu kaynaklarını farklı birimlere transfer etmektedir.

Vergileme

Bir devletin hayatiyetini devam ettirmesi vergi almasına bağlıdır. Vergi almadan hiçbir devlet ayakta kalamaz. Vergi devletin hormonsuz gıda kaynağıdır. Devletin vergi dışında aldığı, temin ettiği gelirler kısa ve uzun vadede ekonomi üzerinde istikrarsızlığa neden olurken, verginin dozajının iyi ayarlanması şartıyla hiçbir yan etkisi yoktur. Günümüzde maliye politikası araçlarının en önemli kategorisini vergiler teşkil etmektedir. Kamu harcamalarının finansmanında baş aktör olan vergilerin, fertlerin ekonomik davranışları üzerinde çok önemli etkileri vardır.

Yatırım harcamaları, bir ekonomide üretimi artıran, üretkenliğe olumlu katkı sağlayan, faydası birden fazla yıllara yayılan harcamalardır.

Klasik maliyecilere göre vergi; kişilerden, kamu giderlerini karşılamak üzere, cebri, nihai ve karşılıksız olarak istenen parasal bir yükümlülüktür. Modern maliyecilere göre vergi, kişilerden kamu harcamalarını karşılamak veya devletin ekonomik ve sosyal hayata müdahalesini sağlamak üzere, cebri, nihai ve karşılıksız olarak, doğrudan doğruya istenen parasal bir yükümlülüktür. Verginin klasik ve modern maliyeciler tarafından yapılan tanımı incelendiğinde şu hususlara dikkat çekildiği görülür. Vergi kişilerden alınır. Buradaki kişiler hem gerçek hem de tüzel kişilerdir. Verginin alınış sebebi kamu giderlerinin karşılanmasıdır. Vergi; iradi, ihtiyari veya gönüllü bir kamu geliri değildir. Cebri bir kamu gelirdir. Vergi karşılıksızdır. Belirli bir hizmet bedeli değildir. Yapılan ya da verilen tüm kamu hizmetlerinin karşılığı veya bedelidir. Vergi geçici olarak alınan bir kamu geliri olmayıp kesin nihai bir kamu gelirdir. Vergi yükümlüden tahsil edildikten sonra yeniden yükümlüye iade edilmez. Klasik maliyeciler verginin mali amaçlı olarak

alınmasından yana bir tavır sergilemişler; modern maliyeciler ise verginin mali amacı yanında extra mali amaçla da alınabileceğini savunmuşlardır. Modern maliyecilere göre vergi diğer bütün mali araçlar gibi iktisadi ve sosyal hayata müdahalede bulunma aracıdır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda vergi ile ilgili düzenlemeler "siyasi hak ve ödevler" bölümünde yer alan, vergi ödevi başlığını taşıyan 73. maddede düzenlenmiştir. Buna göre:

- Herkes kamu giderlerini karşılamak üzere mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür.
- Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı maliye politikasının sosyal amacıdır.
- Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır.

Vergi kamu gelirlerinin en önemlisidir. Devletin topladığı gelirler içerisinde en büyük oran vergi gelirlerine aittir. Maliye teorisinde üzerinde en çok durulan kavram vergidir. Vergi, devletin kamu harcamalarını finanse etmek amacıyla toplumu meydana getiren özel veya tüzel kişilerden, ödeme güçlerine göre karşılıksız ve hukuki cebirle alınan iktisadi değerler olarak tanımlanabilir. Burada kullanılan cebir kavramının hukuki bir cebir olduğu unutulmamalıdır. Vergi kanunla alınır. Demokratik ülkelerde ancak milleti temsil eden yasama organının izni ve verdiği yetki ile vergi alınabilir. Verginin karşılıksız olması; vergi ödeyenlerin yapmış oldukları ödemelerinden dolayı devletten münhasıran kendilerine dönük bir mal ya da hizmet talebinde bulunamayacaklarını ifade eder. Kamu gelirlerinden olan harçlar vatandaşlardan belirli bir hizmet karşılığında alınmasına rağmen, vergi belli bir hizmet bedeli olarak alınmayıp verilen tüm kamu hizmetlerinin bedeli olarak alınmaktadır. Kamu hizmetlerinden fertler ödediği vergi miktarına göre değil, eşit ölçüde faydalanma hakkına sahiptir.

Verginin Fonksiyonları

Verginin temel fonksiyonu yapılan kamu harcamalarının finansmanını sağlamaktır. Devletin misyonunun ve fonksiyonlarının zamanla değişmesi verginin fonksiyonlarını da değiştirmiştir. Verginin kamu hizmetlerini finanse etmek amacıyla alınması mali veya fiskal fonksiyon olarak adlandırılır. Mali fonksiyon devletin asli görevlerini yapması için ihtiyaç duyduğu kaynağın sağlanmasıdır. Toplumsal ihtiyaçları karşılamak için kurulmuş olan devletin hayatiyetini devam ettirebilmesi asgari düzeyde de olsa belirli bir miktarda gelir temin etmesine bağlıdır. Temel kamu hizmetlerini toplumun iç ve dış güvenliğini sağlamak ve adalet hizmetini yerine getirmek olarak görürsek, topluma bu hizmetlerin verilebilmesi için devletin yeterli miktarda bir finansman kaynağına sahip olması gerekir. İşte toplumu oluşturan fertlere toplumsal nitelikteki mal ve hizmetlerin sunulması için vergi alınması mali veya fiskal fonksiyon olarak nitelendirilir.

Verginin ekonomide bazı iktisadi amaçların sağlanması için kullanılmasına verginin iktisadi fonksiyonu denir. Bir ekonomide büyüme ve istikrarı temin etmek için vergilerden faydalanma, vergiyi etkin bir iktisat politikası aracı olarak kullanma

Vergi, devletin kamu harcamalarını finanse etmek amacıyla toplumu meydana getiren özel veya tüzel kişilerden, ödeme güçlerine göre karşılıksız ve hukuki cebirle alınan iktisadi değerlerdir.

Verginin ekonomide bazı iktisadi amaçların sağlanması için kullanılmasına verginin iktisadi fonksiyonu denir.

vergiye iktisadi bir misyon yüklemektedir.

Vergilerin Tasnifi

Kamu harcamalarının son yıllarda aşırı bir şekilde artması, ülke gayrisafi millî hasıllarının önemli bir oranına ulaşması, harcamaların finansmanında kullanılan en temel gelir kaynağının da çeşit ve miktar olarak artmasına neden olmuştur. Günümüz vergi sistemleri muhtelif vergilerden oluşmuştur. Mükelleflerin farklı ödeme güçlerine ve değişik gelir kaynaklarına sahip olması, devletleri farklı vergiler almaya zorlamıştır. Bu nedenle vergiler, temelde fertlerin gelir elde etmeleri, servet sahibi olmaları, gelir ve servetlerini harcamaları ya da bunlarla ilgili işlemler yapmaları sebebiyle konulup alınmaktadır. Vergileri çeşitli kıstaslara göre tasnif etmek mümkündür. Farklı kıstasların esas alındığı belli başlı tasnif çeşitleri; dolaylı-dolaysız vergiler, şahsi- gayrişahsi (objektif-subjektif) vergiler, gelir, servet, harcama vergileri şeklinde yapılan tasniflerdir.

Verginin kamu harcamalarını finanse etmek amacıyla alınması, verginin mali fonksiyonu olarak tanımlanır.

Dolaylı–Dolaysız (Vasıtalı–Vasıtasız) Vergiler

Vergileme tarihinde görülen en eski tasniflerden biri dolaylı-dolaysız vergi tasnifidir. Vergilerin dolaylı-dolaysız veya vasıtalı-vasıtasız olarak ayırımında esas alınan temel iki ölçü vardır. Bunlar yansıma ve verimlilik kıstaslarıdır. Bir mükellefin ödemiş olduğu bir vergiyi çeşitli iktisadi mekanizmalardan faydalanarak başkalarına kısmen veya tamamen devretmesi olayına verginin yansıması denir. Dolayısıyla yansıma ölçüsüne ya da kıstasına göre kolaylıkla yansıtılabilen vergiler dolaylı vergi, kolaylıkla yansıtılamayan vergiler ise dolaysız vergi olarak adlandırılır. Gümrük vergisi ve katma değer vergisi ve diğer harcama vergileri dolaylı vergi; gelir vergisi, kurumlar vergisi, emlak vergisi ile veraset ve intikal vergileri dolaysız vergilerdendir. Verimlilik ölçüsü ya da kıstasına göre konusu ya da kaynağı sürekli, yükümlüsü önceden belli olan vergiler dolaysız vergiler grubuna dâhil olurken; konusu ve kaynağı sürekli olmayan, yükümlüsü önceden bilinmeyen vergiler dolaylı vergilerden sayılmaktadır. Buna göre; gelir ve servet üzerinden alınan gelir vergisi, kurumlar vergisi ve emlak vergisi dolaysız vergiler grubuna girerken; muhtelif iktisadi ve hukuki olaylar üzerinden alınan harcama ya da muamele vergisi olarak adlandırılan katma değer vergisi, gümrük vergisi gibi vergiler dolaylı vergilerden sayılır.

Subjektif–Objektif Vergiler (Şahsi–Gayrişahsi)

Bu tasnif ya da ayırım vergilemede vergi yükümlüsünün kişisel ve ailevi durumunun dikkate alınıp alınmamasına göre yapılan bir tasniftir. Yükümlülerin şahsi ve ailevi durumlarına göre ayarlanabilen ve ona göre düzenlemeler yapılan vergiler subjektif ya da şahsi vergiler olarak adlandırılırken; vergilemede mükelleflerin şahsi ve ailevi durumlarının dikkate alınmadığı yani doğrudan vergi konusunun hedef olarak alındığı vergiler objektif veya gayrişahsi vergiler olarak adlandırılmaktadır. Subjektif vergiler kişiselleştirilebilen vergilerdir. Bu durumda

fert ya da kişinin evli veya bekâr, çocuklu veya çocuksuz, sağlam ya da sakat olması vergilendirmede dikkate alınır. Objektif vergiler vergilemede ferdin ailevi durumunu göz önüne almaksızın bir iktisadi unsurdan alınan vergilerdir. Bu vergiler malı hedefler. Mesela tüketim vergileri objektif karakterli olup, vergilemede o malı tüketen yükümlünün ödeme gücü ve sosyal durumu dikkate alınmamaktadır.

Gelir–Harcama–Servet Vergileri

Bu tasnif şekli vergilerin tasnifinde en fazla kabul gören ve en çok geçerli olan bir tasnif şeklidir. Vergiler en nihayetinde mükelleflerin iktisadi kaynaklarından alınır. Bu kaynaklar gelir, servet ve giderdir. Vergilerin gelir, servet ve harcamalar üzerinden tasnif edilmesi, vergilerin konusu üzerinden yapılan bir tasniftir. Verginin konusu üzerinden tasnif yapıldığında bu konunun kaynağının da bilinmesi gerekir. Vergi sonuç itibarıyla gelirden ödenir. Gelir, makroekonomik olarak, üretim faktörlerinin üretim sürecine katılma neticesinde üretimden almış olduğu paydır. Gelirin doğduğu anda alınan vergiye gelir vergisi denir. Bir kişiye ait belirli bir andaki menkul ve gayrimenkul malların toplam değeri servet olarak nitelendirilir. Emlak Vergisi, Veraset ve İntikal Vergisi, Motorlu Taşıtlar Vergisi servet vergisine örnek verilebilir.

Fertlerin ihtiyaçlarını karşılamak için yaptıkları harcamalardan alınan vergiler, gider vergileri veya harcamalar üzerinden alınan vergiler olarak adlandırılır. Bunun yanında gider vergileri bir kısım hukuki muameleleri de içerir.

Mal ve hizmetlerin değişim, tüketim ya da üretim işlemlerine göre gider vergileri çeşitlenir. Katma değer vergisi gider vergilerinin günümüzdeki tipik örneğidir.

Borçlanma

Borç birinin başka birine karşı sahip olduğu yasal (meşru) bir hak talebi, ödenmesi gerekli olan para veya başka bir şey ya da ödünç alınmış herhangi bir şey karşılığında yerine getirilmesi gereken yükümlülük olarak tarif edilmektedir. Kamu Borcu paralarını devlete ödünç veren fert ve kurumlara hazine tarafından verilen (ihraç edilen) ödenmemiş tüm tahvil, bono ve senetlerin toplam miktarı olarak düşünülebileceği gibi, kamu borç senetlerini ellerinde bulunduran borç senetlerinin hamillerine önceden belirlenen miktarlarda ödeme yapmak için bir devlet biriminin yükümlülüğü şeklinde de düşünülebilir. Sonuç olarak kamu borçlanması şöyle tarif edilebilir: Devletin belli bir süre (vade) sonunda geri ödemek vaadi ile borç verenlerin rızasına dayalı olarak ya da zorunlu olarak belli menfaatler karşılığında sağladığı paralardır.

Kamu borcunun özelliği

Devlet yükümlü olduğu faaliyetlerini yürütebilmek için ihtiyaç duyduğu gelirleri çeşitli şekillerde sağlayabilir. Daha önceleri mal ve hizmet şeklinde aynı olarak da ödenen ya da alınan mali yükümlerin olması yanında günümüzde nakdi olarak tahsil edilen kamu gelirlerinin başlıca kaynakları vergiler, borçlanma, özel iktisadi faaliyetler ve emisyon gibi mali araçlardan sağlanan gelirlerden

Borç, devletin belli bir süre (vade) sonunda geri ödemek vaadi ile borç verenlerin rızasına dayalı olarak ya da zorunlu olarak belli menfaatler karşılığında sağladığı değerlerdir.

oluşmaktadır. Kamu gelirlerinin toplam hacmi ve bileşimi ile her bir gelir türünün yapısı maliye politikasının amaçları göz önünde bulundurularak devletçe kararlaştırılır. Ülkelerin mali sistemlerinin bileşimi, siyasal ve iktisadi koşullar, iktisadi sistem ve üretim tarzı ile sıkı ilişki hâlinde olmasıyla beraber, piyasa ekonomisine dayanan kapitalist ve karma ekonomi düzenindeki toplumlarda vergi gelirlerinin kamu gelirlerine oranı %70'i geçmekte, hatta ileri derecede sanayileşmiş batı ülkelerinde bu oran %90'a ulaşmaktadır.

Kamu borcunun özelliklerinden bahsederken kastımız kamu borcunu diğer mali araçlardan ayıran özelliklerdir. Modern bir devlette kamu gelirlerinin en önemli payını vergi gelirleri oluşturduğu için, biz de esas olarak vergi ile borçlanma arasında bir mukayese yaparak konuyu izah etmeye çalışacağız.

Devletin kamu harcamalarının finansmanını karşılamak üzere toplumu meydana getiren fert ve kurumlardan ödeme güçlerine göre karşılıksız ve zorunlu olarak aldığı ekonomik değerler vergi olarak adlandırılır. Buna karşılık, bir devletin belli bir vade sonunda geri ödemek üzere, prensip itibarıyla ödünç verenlere hiçbir baskı yapmadan bazı menfaatler karşılığında sağladığı paralar kamu borcu olarak tarif edilmektedir.

Yukarıdaki tanımlardan anlaşıldığı gibi, vergi ve borçlanmanın her ikisinde de üç temel özellik bulunmaktadır. Vergi *cebri* yani zora dayalı, *karşılıksız ve kesindir*. Borç ise *ihtiyari* (rızaya dayalı), *geçici ve karşılıklıdır*. Borç rıza ile bir bedel karşılığında ve alacaklıya ödenme vaadi ile vergi cebren, karşılıksız ve nihai olarak alınır.

Borcun ihtiyari olma özelliği

Hiçbir mükellef vergiyi ödeyip ödememekte serbest değildir. Çünkü vergi cebre dayanır. Vergi yükümlüsü vergiyi reddedemez, ancak vergi yükümlüsü haksız bir vergiyle karşılaşsa savunma hakkını kullanarak yasal yollardan vergiye itiraz eder. Aksi halde tahakkuk eden vergiyi ödemek zorundadır. Yani vergi bir yükümlülüktür. Bazı istisnai durumlar olmakla birlikte borçlanma esas itibarıyla ihtiyaridir, borç verenin rızasına ya da muvafakatine dayanır. Normal borçlanmalarda kimse devlete borç vermek, devletin ihraç ettiği tahvilleri satın almak zorunda değildir. Devlet tahvillerini dileyenler satın alırlar. Borcun ihtiyari olma özelliği özel veya fertler arası borçlanmalarda açıktır. Devlet de prensip itibarıyla hiç kimseden (zorla) borç almaz. Devlete isteyen kişi ve kurumlar borç verir. Hukuki bakımdan vergi devletin tek taraflı tasarrufuyla kararlaştırıldığı hâlde, borçlanma çift taraflı bir tasarruf, akit, mukavele ya da sözleşmeyle kararlaştırılır.

Borcun karşılıklı olma özelliği

Vergi yükümlüsü vergi borcunu vergi dairesine ödediğinde ödemiş olduğu para tamamen elinden çıkmıştır ve artık tekrar kendisine nakit olarak geri dönme imkânı yoktur. Çünkü vergi karşılıksızdır. Devlete vergi veren mükellefler ödedikleri vergiye karşılık olmak üzere devletten direkt olarak bir şey talep edemezler. Vergiyle karşılanan kamu hizmetlerinden devlete vergi ödeyen mükellefler dolaylı olarak faydalanabilirler. Borçlanmada ise durum bundan farklı olup özel ya da tüzel

kişilerden borç alınan paralar, tahvil ya da bonoların vadeleri geldiğinde bu kişi ya da kurumlara faizleriyle birlikte geri ödenmektedir. Bu nedenle kamu borçlanması kişi ve kurumlar açısından paralarının kesin biçimde elden çıkması değil, bilakis devlete sağlanan fon karşılığında bir nevi paranın kirası ve maruz kalınabilecek risk ve sigorta primi, faiz, pirim, ikramiye şeklinde bir gelir sağlama aracı olmaktadır. Vergilemede fertlerin gelirleri (zımnen dahi olsa) kamu mal ve hizmetlerinden faydalanma karşılığında azaltılmış olurken, borçlanmada fertler kamu mal ve hizmetlerinden faydalanmak için gelirlerinden herhangi bir şey vermemekte ya da kaybetmemektedir. Sadece bunun bir kısmını ileride kullanmaya razı olarak yani satın alma gücünün bir kısmını kullanmaktan geçici olarak vazgeçerek karşılığında devletten hem bir menfaat hem de ödeme vaadi almış olmaktadır.

Borcun geçici olma özelliği

Borç cari vergilendirmeye karşılık ya da bugünkü vergilerin yerine gelecekte tahsil edilecek vergileri ikame etme aracı veya vasıtasıdır. Vergi gerçek anlamda bir gelir olduğu hâlde, borçlanma ancak görünüşte bir gelir özelliği taşımakta, çünkü alınan borçların vade sonunda geri ödenmesi gerekmektedir. Hatta borçlanma yoluyla elde edilen gelirler alındıkları dönemde devlet gelirleri içinde yer alırken, anapara ve faiz ödemeleri yapıldığında kamu masrafları grubuna girdiği için borçlanma nevi şahsına münhasır bir özellik arz etmektedir. Bugün borçlanma devlet harcamalarının karşılanması için kullanılan devamlı araçlardan biri hâline gelmiş olmasına rağmen vergiden farklı bir finansman aracıdır. Şöyle ki verginin aksine borçlanma şekli itibarıyla kati bir finansman yöntemi değildir. Devlet borçlanmak suretiyle sağladığı gelirleri ileride ödemekte ve yine bu ödeme vergi gelirleriyle yapılmaktadır. Yani borç ancak vergi gelirleriyle ödendiği zamanda hesap nihai olarak kapatılmış olmaktadır. Böylece borçlanma sadece yapılan harcamaların kesin ödemesini ileriye erteleme imkânı vermektedir. Çünkü borçlar hakiki manada gelecekte elde edilecek olan vergi gelirleri üzerine çekilmiş çeklerden ibaret olmakta, bir başka deyişle gelecekteki vergi gelirlerinin şimdiden kullanılmasından başka bir anlam ifade etmemektedir. Bu yönüyle borçlanma sonradan alınacak olan bir gelirin önceden alınmış olması itibarıyla bir nevi avans özelliği taşımaktadır.

Borcun temel özellikleri gönüllü, karşılıklı ve geçici olmasıdır. Vergi ise cebri, karşılıksız ve kesindir.

Mükellefin ödediği vergiyi geri alamaması, yani ödediği paranın bir daha kendisine nakit olarak dönmemesinden dolayı vergi kesindir. Borçlanmada ise durum farklı olup devlete borç veren şahıs ya da kurumlar belli bir vade sonunda verdikleri parayı faizleriyle birlikte geri almaktadırlar. Devlete borç olarak verilen fonların geri ödenmeme durumunun iki istisnası vardır. Bunlardan biri daimî borç hâli, diğeri de anaparanın kaybolması durumudur. Daimî borç hâlinde hak sahibi borç akdi yapılırken sadece faiz almakla yetinmeyi kabul edip, borcun aslını isteme hakkından vazgeçmektedir. Eğer elindeki tahvili borsada satarsa borcun aslını da dolaylı olarak almış olur.

Borcun karşılığının yani anaparanın kaybolması iki şekilde olabilir. Bunlardan biri borçlunun iflası, diğeri ise enflasyondur.

Kamu borçlanmasında borçlu devlet olduğu için iflas dolayısıyla anaparanın

kaybolma ihtimali düşünülemez. Çünkü devlet borcun ödenmesi için gerekli olan parayı vergileme, para basma, borçlanma şeklinde her zaman temin edebilir. Yani devlet hiçbir zaman acze düşmez ya da doğrudan doğruya iflas etmez. Şunu hemen belirtelim ki devletlerin acze düşüp iflas etmeme durumu millî para cinsinden borçlar için söz konusu olup yabancı para cinsinden borçlarda durum farklıdır. Kaldı ki millî para cinsinden olan borçlarda bile devletlerin aciz kalarak iflas ettiği bir vakadır. Bunun en açık örneği biri ihtilal arifesinde diğeri de direktuvar döneminde Fransız devlet hayatında görülmüştür.

Borçlanmanın tamamen veya kısmen karşılığını kaybederek yok olma durumu çağdaş, modern devletlerde enflasyon vasıtasıyla ortaya çıkar. Ekonomide yaşanan hızlı bir enflasyon sonunda para sistemi tamamen çökerek satın alma gücünü kaybeder. Devlet bu durumda değeri sıfıra düşmüş paralarla borçlarını öder. Tarihte bu enflasyonun en belirgin şekli I. Dünya Savaşı sonrası Almanya'da yaşanmıştır. Meşhur istatistik uzmanı Ernest Vagemann, olayın vahametini anlatma açısından şu misali vermektedir:

Örnek

- Almanya'da 1920 yılında bir milyon markı olan bir kişi bir fabrika satın alabiliyorken aynı para ile 1921 yılında bir köşk, 1922 yılında bir otomobil, 1923 yılının ilk yarısında bir kat elbise, 1923 yılının ikinci yarısında ise bir milyon markın değeri bir deste kâğıttan başka bir şey ifade etmiyordu.

Bu örnekte olduğu gibi 1923 Alman hiper enflasyonunda, Almanya insanların alışverişe gittiklerinde parayı el arabalarıyla taşıdıkları değeri sıfıra düşmüş kâğıtlarla iç borçlarının tamamını ödemiş, hukuken ödenmiş gibi görünen bu itfa sonunda alacaklılar devletten alacaklarının karşılığını neredeyse hiç alamamışlardır.

Makroekonomik açıdan gelir; üretim faktörlerinin üretim sürecine katılmaları neticesinde üretimden aldıkları pay olarak ifade edilir.

Bireysel Etkinlik

- Türkiye'nin toplam dış borçlarını araştırınız. Türkiye'nin toplam dış borçlarını bazı Avrupa ülkelerinin dış borçları ile karşılaştırınız. Türkiye, seçtiğiniz Avrupa ülkelerine göre daha iyi/kötü durumda mıdır? Açıklamaya çalışınız.

GELİR VE GELİR DAĞILIMI

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununun 3/i maddesine göre kamu geliri; kanunlarına dayanılarak toplanan vergi, resim, harç, fon kesintisi, pay veya benzeri gelirler, faiz, zam ve ceza gelirleri, taşınır ve taşınmazlardan elde

edilen her türlü gelirler ile hizmet karşılığı elde edilen gelirler, borçlanma araçlarının primli satışı suretiyle elde edilen gelirler, sosyal güvenlik primi kesintileri, alınan bağış ve yardımlar ile diğer gelirlerden oluşur. 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'na göre gelir; bir gerçek kişinin bir takvim yılı içinde elde ettiği kazanç ve iratların safi tutarıdır.

Gelir dağılımı, bir ülkedeki gelirin fert veya gruplar arasında nasıl dağıldığını ifade eder. Bir ekonomide uygulanan iktisat politikalarının hedefi, ülkenin refah düzeyini artırmaktır. Sürdürülebilir bir büyümenin gerçekleştirilmesi bu hedef için gerekli olsa da hiçbir zaman yeterli değildir. Ekonomik büyümenin toplumun hayat standardına ne ölçüde yansıdığı, refah artışının toplumun bileşenleri arasında nasıl bölüştüğü önem arz etmektedir. Piyasa ekonomisine dayalı liberal düşüncenin etkin olduğu sistemlerde gelirin dağılımı arzu edilen düzeyde gerçekleşmemiş, maliye politikasının gelir dağılımını iyileştirme amacı Keynes'le birlikte devletin iktisadi hayata müdahale gerekçelerinden biri olarak girmiştir. Bir ekonomide yaratılan hasılanın nasıl dağıldığı, sadece ekonomik açıdan önem taşımamakta, toplumsal kaygılara da neden olmaktadır. Bir ekonomide gelir düzeyinin artmasıyla tasarruf ve tüketimin yapısı değişmekte, talep edilen mal ve hizmetlerin nitelikleri de değişmektedir. Yani gelir dağılımı tüketim ve tasarrufun hem hacmini hem bileşimini değiştirmektedir.

Gelir dağılımı bugün gelişmiş ve az gelişmiş ekonomilerin tümünde önemle ele alınan bir konu olmakla beraber, az gelişmiş ülkelerin dengeli ve sağlıklı büyümelerinde göz ardı edilemeyecek rasyonelleri bünyesinde barındırmaktadır. Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde düşük gelirli grupların talebi büyük oranda yerli üretime yöneliktir. Bu ülkelerde küçük orta boy işletmeler iç talebe dönük üretim yaparlar ve istihdamın çoğunu yaratırlar. Dolayısıyla bu kesim lehine yaratılacak bir yeniden dağılım hem yerli sanayinin gelişimine hem de istihdam artışına neden olacaktır. Ayrıca gelir düzeyi yüksek olan gruplarda ithalat talebi daha yüksek olduğu için bu şekilde bir yeniden dağılım ödemeler dengesini de rahatlatacaktır. İlave olarak düşük gelirli gruplar lehine gelirin yeniden dağılımını sağlama istikbaldeki nitelikli beşerî sermayeye yapılacak bir yatırım anlamına da gelecektir.

Gelir Dağılımı Tanımları

Ülkede yaratılan millî hasılanın o ülkedeki farklı kesimler tarafından nasıl bölüştüğünü anlatan kavrama gelir dağılımı diyoruz. Bir ekonomide gelirin nasıl dağıtıldığını gösteren farklı ölçütler vardır. Bu ölçütlerin her biri konuya farklı bir cihetten bakarak farklı tanımlar yapmaktadır.

Kişisel Gelir Dağılımı

Bir ülkedeki millî gelirin fertler arasındaki dağılımı kişisel gelir dağılımını ifade eder. Kişisel gelir dağılımı tanımında fert ve hane halkının gelirleri dikkate alınmaktadır. Gerçek hayatta bir ailenin her bir bireyinin doğrudan gelir elde etmesi mümkün olmayabilir. Bu yüzden uygulamada fertler yerine hane halkı başına düşen gelir dikkate alınır. Bu dağılımda yaratılan gelirin nerede ve nasıl elde

Ülkede yaratılan millî hasılanın o ülkedeki farklı kesimler tarafından nasıl bölüştüğünü anlatan kavrama gelir dağılımı diyoruz.

edildiği değil, fert veya tüketici birimlerin, belirli bir süre boyunca elde ettikleri gelir göz önünde tutulmaktadır. Bu nedenle bir ülkedeki gelir dağılımının adil olup olmadığında kişisel gelir dağılımı önemlidir. Dolayısıyla kişisel gelir dağılımının adil olması ekonomide sosyal barışın sağlanması, toplumsal refahın artması, fırsat eşitliğinin sağlanması, konjonktürel dalgalanmaların minimum düzeyde oluşumuna yol açabilir. Kişisel gelir dağılımının adil olması, gelir dağılımında büyük çaplı eşitsizliklerin olmaması toplumsal refahın artmasına neden olur. Uluslararası ekonomik karşılaştırmalarda kişi başına düşen gelir miktarı önemli bir ölçüttür. Ulusların kişi başına düşen geliri bir anlamda gelişmişlik düzeylerini de göstermektedir. Fert başına düşen gelir ülkelerin gelişmişlik düzeyini gösteren önemli bir ölçüt olmakla birlikte, bunun hiçbir zaman ülkede yaşayan kişiler veya hane halklarının ortalama geliri olduğu düşünülmemelidir. Ülkede yaşayan bazı kesimler ortalamanın çok altında, bazıları ise ortalamanın çok üzerinde gelir elde edebilirler.

Fonksiyonel (faktörel) Gelir Dağılımı

Bir ülkede üretim sürecine katılan üretim faktörlerinin üretimden almış oldukları pay fonksiyonel gelir dağılımını ifade eder. Faktörel ya da fonksiyonel gelir dağılımı bize bir anlamda makroekonomik yapının dinamiklerini de sunar. Ülkede belirli bir dönemde yaratılan hasılanın, bu hasılayı meydana getiren üretim kaynakları tarafından nasıl bölüşüldüğünün ölçüsü fonksiyonel gelir dağılımıdır. Üretim sürecine katılan üretim faktörleri; emek, sermaye, doğal kaynaklar ve müteşebbis olarak adlandırıldığında, ülkede ortaya çıkan hasıladan, emeğin aldığı pay ücret, sermayenin getirisi faiz, müteşebbise verilen kâr, doğal kaynakların getirisi ise rant olarak nitelendirilir. Faktörel gelir dağılımı faktör gelirleri ile hesaplanan millî gelire denk düşen bir içeriğe sahiptir. Bir ülkede yaratılan millî gelirin çeşitli sosyal sınıflar arasında nasıl dağıldığını gösteren en önemli gelir dağılımı türü faktörel gelir dağılımıdır. Böyle olmakla birlikte faktörel gelir dağılımı, muhtelif sosyal sınıfların millî hasıladan aldığı payı çok genel hatları ile bize sunabilir. Nitekim sosyal tabakalardaki farklılık ve çeşitlilik faktörel gelir dağılımının önümüze sunduğu tablodan çok daha karmaşık bir yapıya sahiptir. Fonksiyonel gelir dağılımı ölçütüne göre aynı faktör geliri elde eden veya aynı grupta yer alan ücretlilerin elde etmiş olduğu ücret gelirinin birbirine eşit olduğu düşünülemez. Nitelikli ya da vasıflı iş gücünün almış olduğu ücretle, vasıfsız ya da niteliksiz iş gücünün aldıkları ücret tutarı arasındaki farklılıkları faktörel gelir dağılımı bize göstermez. Yine bu tasnifte küçük çiftçi ile büyük çiftçi, küçük tüccarla büyük tüccar, memurla sanayi ve tarım işçileri arasındaki farkı göremeyiz. Şirketin geleceğine yön veren büyük bir holding CEO'sunun gelirinin, ücret geliri olmanın ötesinde, sosyolojik bakımdan klasik işçi sınıfına dâhil edilmesinin mümkün olmadığı yadsınamaz bir realitedir. Faktörel gelir dağılımı bir ülkenin gelişmişliği konusunda da bize oldukça sağlıklı bilgiler sunar. Kalkınmış ekonomilerde tarım sektörünün millî gelirdeki payı az, az gelişmiş ekonomilerde ise tarım sektörünün millî ekonomideki payı fazladır.

Sektörel Gelir Dağılımı

Bir ülkedeki farklı coğrafi bölgelerin millî gelirden almış oldukları pay, bölgesel gelir dağılımı olarak ifade edilir.

Sektörel gelir dağılımı, bir ülkedeki çeşitli sektörlerin millî gelirden aldığı payı ifade eder. Kalkınma sürecinde bu sektörler; tarım, sanayi ve hizmet sektörlerine ayrılır. Şüphesiz ülke millî gelirinin sektörel bünyesinin bileşimi kalkınmışlığın bir başka ölçütü olarak görülebilir. Gelişmiş ülke tanımını yerine bazen

sanayileşmiş ülke deyimi kullanılmakta bu da bir ülkenin kalkınmasında bir taraftan sanayi sektörünün önemini vurgularken diğer taraftan sanayinin ülke kalkınmasıyla paralel bir durum sergilediği gerçeğini göz önüne sermektedir. Dolayısıyla bir ülkedeki sanayi sektörünün ülke içerisinde meydana getirilen hasılda büyük paya sahip olması kalkınmışlığın önemli göstergelerinden biridir. Kalkınma sürecinde sanayileşmesini tamamlamış ülkelerde sınai sektörünün yanında hizmet sektörünün de payı gün geçtikçe artmaktadır. Faktörel gelir dağılımında söz konusu olan tartışmanın sektörel gelir dağılımında da yaşanması kaçınılmazdır. Şöyle ki aynı sektörde yer alan hane halklarının farklı üretim faktörleri kullanarak farklı gelire sahip olmaları mümkündür. Mesela tarım sektöründe emeği ile geçinen bir işçi, faktörel olarak ücret, sektörel olarak tarım geliri elde etmiş sayılacaktır. Sektör kavramının üretim araçlarının mülkiyeti açısından ele alınması durumunda, sektörel gelir dağılımı kavramı millî gelirin kamu sektörü ile özel sektör arasındaki dağılımını gösterir. Bu açıdan bakıldığında sektörel gelir dağılımı bize bir taraftan devletin ekonomiye müdahale ölçüsünü verirken, diğer taraftan ekonomik sistem konusunda da bizi bilgilendirmiş olur.

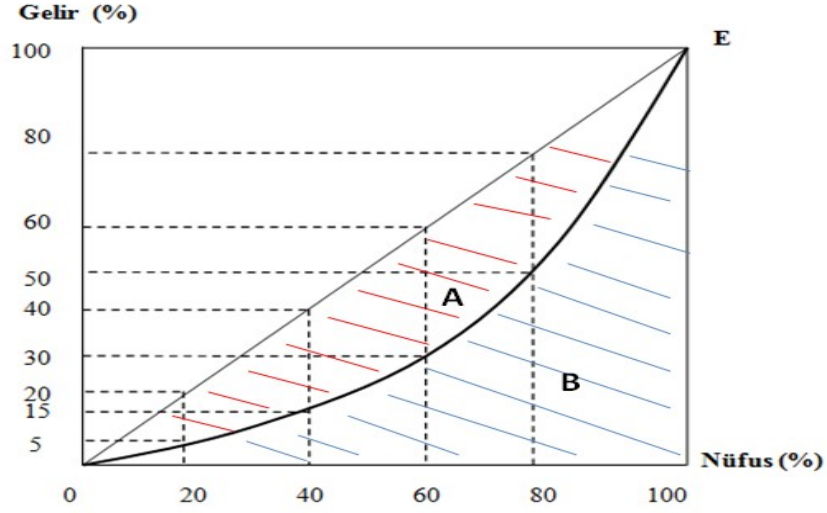
Bölgesel Gelir Dağılımı

Bir ülkedeki farklı coğrafi bölgelerin millî gelirden almış oldukları pay, bölgesel gelir dağılımı olarak ifade edilir. Bölgesel gelir dağılımı bir ülkedeki bölgesel gelişme farklarını yansıtır. Ülkelerin gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun, bölgeler arası gelişmişlik farklarının sıfırlanmış bir ülke yoktur. Bütün ülkelerde bazı bölgeler daha hızlı gelişirken, bazı bölgelerde yeteri düzeyde bir gelişme kaydedilememektedir. Bu duruma; coğrafik koşullar, kültürel farklılıklar, sosyal yapı ve siyasi nedenler etki edebilir. Şüphesiz sorunun iktisadi açıklaması vardır. Bir ülkede bölgeler arasındaki gelir dağılımını eşitsiz kılan nedenlerden biri de sanayinin belirli bölgelerde temerküz etmesidir. Sanayinin belirli bölgelerde yoğunlaşması bir taraftan hammadde, enerji kaynakları ve piyasaya yakınlık gibi unsurlara bağlı olurken, diğer taraftan yerel girişim ruhu, ölçek ekonomileri, dışsallıklardan kaynaklanan nedenler etkili olabilir. Bu durum bazı bölgelerde daha fazla istihdamın yaratılmasına, diğer bölgelerin geri kalmasına yol açabilir. Dolayısıyla bu gibi durumlarda devletin bölgesel gelir dağılımındaki eşitsizlikleri en alt düzeye indirecek kamu politikaları uygulaması gerekir.

GELİR DAĞILIMINI BELİRLEMEDE KULLANILAN YÖNTEMLER

Gelir dağılımını belirlemede kullanılan esasta iki yöntem vardır. Bunlardan ilki Lorenz eğrisi metodudur. Bu metotta birinci olarak muhtelif gelir dilimlerinde ne kadar tüketici birimin yaşadığı ve bunların elde ettiği gelir tespit edilir. Daha sonra tüketici birimleri en az gelirden en çok geliriye doğru sıralanan yüzdelere ayrılarak, her yüzdenin karşısına bu grubun millî gelirden aldığı pay yüzde olarak

gösterilir. Tüketici birimlerinin en az gelirliden en çok gelirliliye doğru dizilmiş tüketici birimlerinin yüzdesi kümülatif olarak gösterilir. Dikey eksen ise toplam gelir kümülatif yüzdeler hâlinde ifade edilir.

Şekil 10.1. Lorenz Eğrisi

Şekil 10.1'de 45⁰'lik bir açı teşkil ederek çizilmiş doğru, gelir dağılımında mutlak eşitlik doğrusudur. Çünkü bu doğru üzerindeki her noktada tüketicilerin yüzdesi toplam gelirin yüzdesine eşittir. Örneğin tüketici birimlerinin %10'u, gelirlerin %10'unu, %50'si ise gelirlerin %50'sini elde etmektedir. Mutlak eşitlik durumunda, gelirin göre dilimlere ayrılan toplumda, her dilim millî gelirden aynı oranda pay almaktadır. Mutlak eşitlik durumundan her uzaklaşma bu oranları değiştirecektir. Lorenz eğrisinin ifade edildiği şekilde görüldüğü gibi, mutlak eşitlik durumunda Lorenz eğrisi OE arasında düz bir çizgi konumuna gelecek, eşitsizliklerin olması durumunda ise kavisli bir eğri hâline dönüşecektir. Mutlak eşitlik eğrisi ile kavisli eğri arasında oluşan alan eşitsizliğin büyüklüğünü gösterirken, eşitsizliğin artması hâlinde 45 derecelik eğriden uzaklaşılacak, eşitsizliğin azalması hâlinde ise 45 derecelik eğriye yaklaşılacaktır.

Tablo 10.1. Lorenz Eğrisi İçin Sembolik Bir Gelir Dağılımı Yapısı

Yüzde Dilimler	Mutlak Eşitlik		Eşitsizlik	
	Yüzde Pay	Birikimli %	Yüzde Pay	Birikimli %
1. %20	20	20	5	5
2. %20	20	40	10	15
3. %20	20	60	15	30
4. %20	20	80	20	50
5. %20	20	100	50	100

Not: Yüzdeler en küçükten en büyüğe doğru sıralanmıştır.

Gini katsayısının değeri sıfır ile bir arasında değişmektedir. Gelir dağılımındaki dengesizliğin azalması katsayı değerini sıfıra, dengesizliğin artması ise katsayı değerini bire yaklaştırmaktadır.

Tablo 10.1’de iki örnek dağılım verilmektedir. Mutlak eşitlik durumunda, gelire göre dilimlere ayrılan toplumda, her dilim millî gelirden aynı oranda pay almaktadır. Mutlak eşitlik durumundan her uzaklaşma bu oranları değiştirecektir. Tablodaki eşitsizlik örneğinde toplumdaki en düşük gelirli %20’lik kesim, millî gelirden sadece %5 pay almakta, en yüksek gelirli %20’lik kesim ise, millî gelirden %50 pay almaktadır. Kümülatif olarak bakıldığında en düşük gelirli %40’lık dilim millî gelirden sadece %15 pay almaktadır.

Gelir dağılımını ölçmede kullanılan ikinci yöntem Gini katsayısı olarak ifade edilir. İtalyan istatistikçisi Gini, Lorenz eğrisi ile gösterilen gelir dağılımındaki dengesizlikleri bir katsayı ile ifade etmiştir. Bu katsayı Gini katsayısı olarak adlandırılır. Gini katsayısını Şekil 10.1. yardımıyla açıklayalım. Şekildeki A bölgesinin alanının (45°’lik doğru ile Lorenz eğrisi arasındaki alan) 45°’lik doğrunun altında kalan alana (A + B alanı) oranı Gini katsayısını verir. Kısaca;

Gini Katsayısı: $A/(A+B)$ ’dir.

Katsayının değeri sıfır ile bir arasında değişmekte, gelir dağılımındaki dengesizliğin azalması katsayı değerini sıfıra, dengesizliğin artması ise katsayı değerini bire yaklaştırmaktadır.

MALİ ARAÇLARIN GELİR DAĞILIMINA ETKİSİ

Günümüz toplumlarındaki sosyal adalet, fırsat eşitliği, sosyal refah devleti gibi kavramların temelinde adil gelir dağılımı fikri yatmaktadır. Düşük gelir gruplarının hayat standardını yükseltmek, gelir farklılıklarını azaltmak için devletin uyguladığı müdahale politikalarının yönü gelir dağılımına çevrilmektedir. Toplumda yaşanan gelir dağılımı dengesizliklerini değiştirme veya düzeltmede yine en etkin ve yetkin kurum devlet gözükmektedir. Günümüzde maliye politikasının hedeflerinden biri de piyasa mekanizmasının düzeltilmediği veya oluşumuna bizzat sebep olduğu gelir dağılımı dengesizliklerinin düzeltilmesidir. Devlet gelir dağılımında daha adaletli bir düzeyin gerçekleştirebilmesi için mali araçları devreye sokmakta en genel tabiriyle kamu gelirleri ve kamu giderleri bu hedefe ulaşmada etkin bir politika aracı olarak kullanılmaktadır.

Kamu Harcamalarının Gelir Dağılımına Etkisi

Kamu harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkileri harcamanın türüne göre değişiklik gösterir. Kamu harcamalarının gelir dağılımına etkisi yapılan harcamanın reel veya transfer harcaması olup olmamasına göre değişir. Bir ekonomide yapılan kamu harcamaları mal ve hizmet karşılığında yapılıyorsa bu harcama reel harcama, mal ve hizmet karşılığı yapılmayan harcamalar ise transfer harcaması olarak nitelendirilir. Devletin mal ve hizmet karşılığında yapmış olduğu harcamalarda efektif talep doğrudan etkilenecek, millî gelir ve istihdam artar. Reel harcamalar, ekonomide deflasyonist baskıların olduğu dönemlerde yani durgunluk ve çöküntü dönemlerinde düşük gelirli sosyal tabakaların gelirlerini artırmak suretiyle ekonomiye olumlu katkıda bulunur. Reel harcamaların ekonomi üzerindeki etkileri, devletin mal ve hizmet alımına yönelik ödemeleri kimlere

Günümüzde maliye politikasının hedeflerinden biri de piyasa mekanizmasının düzeltilmediği veya oluşumuna bizzat sebep olduğu gelir dağılımı dengesizliklerinin düzeltilmesidir.

yaptığı ve hangi tür mal ve hizmet satın aldığı konusuyla da yakından ilgilidir. Mal ve hizmet alımlarının tam kamusal mal ve hizmet alımına yönelmesi durumunda, bu tür mal ve hizmetlerin nitelikleri gereği gelir dağılımında herhangi bir değişikliğe neden olmazlar. Çünkü bu tür mal ve hizmetler toplumun tüm fertlerine eşit olarak sunulur, faydası birimlere bölünemez ve faydasından kimse mahrum edilemez. Transfer harcamaları gelir dağılımındaki eşitsizlikleri giderme ya da iyice derinleştirme konusunda önemli bir etkiye sahiptir. Devlet tahvillerine ödenen faizler, bu tahvilleri ellerinde bulunduranların sosyal veya iktisadi konumuna göre farklı etkiler oluşturur. Tahvil sahiplerinin varlıklı şahıslar olması yapılan faiz ödemelerinin gelir dağılımını daha da bozmasına neden olurken, devletin satmış olduğu tahvillerin mülkiyetinin tabana yayılması durumunda, yapılan faiz ödemeleri gelir dağılımını iyileştirici yönde ya da en azından kötüleştirmeyen bir etki yapar.

Bir ekonomide sosyal amaçlı olarak yapılan transfer ödemeleri gelir dağılımında adaleti sağlamada önemli etkiye sahiptir. Devlet tarafından emekli, dul, yetim, yoksul ve malullere yapılan ödemeler ile işsizlik sigortası ve yaşlılara yapılan yardımlar kişilerin gelirini doğrudan doğruya artırmaya yönelik transfer harcamalarıdır. Bu nedenle günümüzde modern devletler bu türden harcamaları artırarak gelir dağılımı eşitsizlikleriyle mücadele ederler.

Bir ekonomide borç mülkiyetinin dağılımı ile vergi mülkiyetinin dağılımı arasında paralellik varsa, herkes elindeki tahvil nispetinde vergi ödüyorsa, vergi tabana yayılmışsa borçlanmanın gelir dağılımına etkisi olumsuz olmayacaktır.

Borçlanmanın Gelir Dağılımına Etkisi

Bilindiği gibi borçlanma niteliği itibarıyla vergiden farklı bir kamu geliridir. Devletin almış olduğu borçların belirli bir vade sonunda anapara ve faiziyle birlikte ödenmesi gerekir. Borcu vergiden ayıran şey, verginin cebri, karşılıksız ve kesin olmasına mukabil; borç rızai yani gönüllü, karşılıklı ve geçicidir. Devletin borçlandığında, kamu harcamaları konusunda da temas ettiğimiz gibi, borçlanmanın kaynağı gelir dağılımına önemli bir şekilde etki yapmaktadır. Mali olaylar çift karakterli olduğundan devletin kaynak elde etme ve elde edilen bu kaynakları sarf etme noktasında azami özeni göstermesi gerekir. Borçlanma konusunda devletin ilk dikkat etmesi gereken husus borçlanmanın mümkün mertebe mali amaçlı olarak yapılmamasıdır. Devlet borç alırken harcayacağı yeri çok iyi düşünmeden borçlanmaya karar vermemelidir. Bugün devlet borçları konusunda gerek dünyada gerekse Türkiye’de yapılan bilimsel araştırmaların sayısı sayılamayacak kadar çoktur. Devlet borçları çok eski dönemlerden beri iktisatçıların olduğu kadar siyasetçi ve yöneticilerin de dikkatini çekmiş bu konuda tarih boyunca hararetli tartışmalar yapılmıştır. Dünyada ve Türkiye’de borç krizi konusunda yaşanan gelişmeler hafızalarda tazeliğini sürdürmektedir. Bu konuda söylenebilecek çok söz olmasına karşın kamu borçlarının yapıma aşamasında borcun anapara ve faizini ödeyecek bir yatırım alanına kanalize edilmesine son derece dikkat edilmesi gerekir. Borçlanmanın iç veya dış borç şeklinde yapılması etkileri itibarıyla farklı neticeler doğursa da her ikisinin de hiçbir zaman vergi gibi sağlam bir gelir kaynağı olmadığı, uzun vadede istikrarsızlığı tetikleyen potansiyelleri bünyelerinde taşıdığı unutulmamalıdır. Özet olarak bir ekonomide borçlanmanın gelir dağılımına etkisi incelenirken borcun kaynağı, vadesi ve vasfı üzerinde önemle durulması gerekir. Bir ekonomide borç mülkiyetinin dağılımı ile

vergi mülkiyetinin dağılımı arasında paralellik varsa, herkes elindeki tahvil nispetinde vergi ödüyorsa, vergi tabana yayılmışsa borçlanmanın gelir dağılımına etkisi olumsuz olmayacaktır.

Vergilerin Gelir Dağılımına Etkisi

Vergiler gelişmiş ülkelerde kamu gelirlerinin yaklaşık olarak %90'ını, Türkiye'de ise %80'den fazlasını oluşturmaktadır. Kamu gelirlerinin en önemli finansman kaynağı vergilerdir. Vergilerin gelir dağılımı üzerindeki etkisi vergilerin mahiyeti ve türüne göre değişir. Şahsi gelir vergileri mükelleflerin bir takvim yılı içinde elde ettikleri gelir, yani kazanç ve iratların safi tutarı üzerinden alınır. Genellikle bu vergiler yansımazlar. Gelir vergilerinin tarifeleri artan oranlıdır. Mükellefler verginin matrahı yükseldikçe daha yüksek, düştükçe daha az vergi ödedikleri için gelir vergilerinin kişiler arasındaki gelir dağılımını eşitleyici yönde bir etki yaptığı söylenebilir. Konuya genel olarak bakıldığında *bir ekonomide toplam vergi hasılatı içerisinde dolaysız ve subjektif vergilerin payının artmasının gelir dağılımını olumlu, buna mukabil dolaylı ve gayrişahsi veya objektif vergilerin payının yükselmesinin ise gelir dağılımını olumsuz yönde etkileyeceği söylenebilir.* Kurumlar vergisi kurum kazançlarını vergilendiren bir vergidir. Kurumlar vergisinin gelir dağılımı üzerindeki etkisini bilmek için hisse senetlerinin çeşitli gelir grupları arasındaki dağılımının bilinmesi gerekir. Eğer şirketler halka açık anonim şirketler değilse, hisse senetlerinin yüksek gelir gruplarına dağıldığı ve bu durumda kurumlar vergisinin gelir dağılımındaki eşitsizliği törpüleyici yönde bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Konusu; akaryakıt ürünleri, motorlu taşıtlar, sigara, alkollü ve kolalı içecekler ile lüks tüketim malları olan özel tüketim vergisinin gelir dağılımı üzerindeki etkisi, kimlerin bu mal ve hizmetlerden yararlandığıyla ilgilidir. Eğer bu tür malları alan ya da tüketenler yüksek gelir grubundaki şahıslar ise özel tüketim vergisi gelir dağılımındaki adaletsizlikleri giderici yönde bir etki yapar. Veraset ve intikal vergileri doğrudan doğruya servet üzerinden alınan vergiler oldukları için bu vergiyle servet bir nesilden diğerine geçerken törpülenir. Aslında bu vergi devlete gelir sağlamaktan ziyade servet dağılımını eşitleme, çalışmadan servet sahibi olmayı kısıtlama amacına yönelmiştir. Veraset ve intikal vergisinin yapısı içerisinde konacak, şahsiyet prensibi ve artan oranlılık gibi unsurlar bir ekonomide gelir dağılımının daha adaletli bir düzeyde gerçekleşmesine önemli katkılar sağlar.

Özet

- Maliye Politikası bir ekonomide temel makroekonomik amaçlara ulaşmak için kamu harcamaları ve gelirlerinin büyüklük ve bileşiminde düzenlemeler yapma şeklinde tanımlanabilir.
- Kamu ekonomisi, özel ekonomiden farklı olarak piyasa değil bütçe yoluyla toplum ihtiyaçlarını karşılar. Mal ve hizmetler piyasa ekonomisi tarafından üretilebileceği gibi kamu ekonomisi tarafından da üretilebilir.
- Mali gelenekçiliğe göre kamu harcamaları dar hacimli olmalı, devlet bütçesi denk olmalı, kamu giderleri dolaylı vergilerle karşılanmalı, bütçe açıkları kısa vadeli değil uzun vadeli borçlanmalarla karşılanmalıdır.
- Her ekonomide temel makroekonomik hedefler vardır. Bu hedefler; tam istihdamın sağlanması ve korunması, fiyat istikrarı, üretimin artırılması, sürdürülebilir bir kalkınma ve büyüme hızının sağlanması ve korunması, ödemeler bilançosunda denge, bölgesel dengesizliklerin giderilmesi, gelir ve servetin adil dağıtılması olarak sıralanır.
- Ekonomik istikrar, fiyat istikrarı ve tam istihdamı kapsar.
- Ekonominin genel fiyat düzeyinde beliren ve süreklilik gösteren dalgalanmalar enflasyonist, deflasyonist ya da stagflasyonist süreçler yaratabilir. Enflasyon, kaynağında parasal gelirlerin önemli rol oynadığı, genel fiyat düzeyindeki devamlı ve önemli yükselme hareketleridir.
- Tam istihdamın sağlanamaması halinde ekonomide millî gelir düzeyi düşmekte, büyüme hızı Bir ekonomide kişilerin iş değiştirmeleri ve yeni iş aramaları sonucunda ortaya çıkan işsizlik friksiyonel işsizlik olarak tanımlanır ve bu işsizlik türü tam istihdama engel oluşturmaz.
- İktisadi büyüme bir ülkede belirli bir dönemde üretilen mal ve hizmetlerin toplam tutarındaki artış olarak tanımlanırken; iktisadi kalkınma üretimdeki artışla birlikte üretilen mal ve hizmetlerin kalitesinin de yükselmesini ifade etmektedir.
- Gelişmekte olan ülkelerde, gelir dağılımının sosyal etkilerinden başka ekonomik büyüme ile direkt ilişkisi bulunmakta, büyümenin öncelikli hedef olarak kabulünün yanında, gelir dağılımının yadsınamayacak rasyonelleri de söz konusu olmaktadır.
- Maliye politikası araçları: bütçe, kamu harcamaları, vergileme ve borçlanmadır.
- Klasik maliyeciler, minimalist devlet anlayışıyla, kamu harcamalarını, kamu makamlarının toplumsal ihtiyaçları karşılamak üzere, yaptıkları nakdi harcamalar şeklinde tanımlarken, modern iktisatçı veya maliyeciler kamu harcamalarını, kamu makamlarının toplumsal ihtiyaçları karşılamak ya da ekonomik ve sosyal hayata müdahalede bulunmak için yaptıkları parasal harcamalar olarak ifade etmişlerdir.

Özet (devamı)

- Klasik maliyecilere göre vergi; kişilerden, kamu giderlerini karşılamak üzere, cebri, nihai ve karşılıksız olarak istenen parasal bir yükümlülüktür. Modern maliyecilere göre vergi, kişilerden kamu harcamalarını karşılamak veya devletin ekonomik ve sosyal hayata müdahalesini sağlamak üzere, cebri, nihai ve karşılıksız olarak, doğrudan doğruya istenen parasal bir yükümlülüktür.
- Kamu borcunun özellikleri; borcun ihtiyari olma özelliği, borcun karşılıklı olma özelliği ve borcun geçici olma özelliğidir.
- Makroekonomik açıdan gelir; üretim faktörlerinin üretim sürecine katılmaları neticesinde üretimden aldıkları pay olarak ifade edilir.
- Gelir dağılımı, bir ülkedeki gelirin fert veya gruplar arasında nasıl dağıldığını ifade eder.
- Gelir dağılımını ölçmede kullanılan Lorenz eğrisi yönteminde yatay ekseninde en az gelirliden en çok geliriye doğru dizilmiş tüketici birimlerinin yüzdesi kümülatif olarak gösterilir. Mutlak eşitlik durumunda Lorenz eğrisi 45 derecelik düz bir çizgi konumuna gelecek, eşitsizliklerin olması durumunda ise kavisli bir eğri haline dönüşecektir.
- Gelir dağılımını ölçmede kullanılan ikinci yöntem Gini katsayısı olarak ifade edilir. Katsayının değeri sıfır ile bir arasında değişmekte, gelir dağılımındaki dengesizliğin azalması katsayı değerini sıfıra, dengesizliğin artması ise katsayı değerini bire yaklaştırmaktadır.
- Devlet gelir dağılımında daha adaletli bir düzeyi gerçekleştirebilmesi için mali araçları devreye sokmakta, en genel tabiriyle kamu gelirleri ve kamu giderleri bu hedefe ulaşmada etkin bir politika aracı olarak kullanılmaktadır.

DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Aşağıdakilerden hangisi verginin özelliklerinden biri değildir?
  - a) Vergi para ile ödenir.
  - b) Belirli bir hizmet bedeli karşılığında alınır.
  - c) Kesin nihai bir kamu geliridir.
  - d) Özel veya tüzel kişilerden alınır.
  - e) Ödeme güçlerine göre alınır.

2. Aşağıdaki vergilerin hangisi kaynak esaslı vergi tasnifini göstermektedir?
  - a) Dolaylı – Dolaysız vergi tasnifi
  - b) Vasıtalı – Vasıtasız tasnif
  - c) Subjektif – Objektif vergi tasnifi
  - d) Şahsi – Gayrişahsi vergi tasnifi
  - e) Gelir – Harcama – Servet esaslı vergi tasnifi

3. Aşağıdakilerden hangisi mali gelenekçilerin mali konulardaki temel ilkelerinden değildir?
  - a) Kamu harcamalarının dar hacimli olma ilkesi
  - b) Devlet bütçesinin denk olma ilkesi
  - c) Kamu giderlerinin dolaylı vergilerle karşılanması ilkesi
  - d) Bütçe açıklarının kısa vadeli değil uzun vadeli borçlanmalarla karşılanması ilkesi
  - e) Kamu giderlerinin dolaysız vergilerle karşılanması ilkesi

4. Aşağıdakilerden hangisi maliye politikasının araçlarından değildir?
  - a) Bütçe
  - b) Kamu harcamaları
  - c) Vergiler
  - d) Borçlanma
  - e) Faizlerin yükseltilmesi

5. Bir ekonomide devletin mal ve hizmet alımı için yapmış olduğu harcama nasıl nitelendirilir?
  - a) Transfer harcaması
  - b) Cari harcama
  - c) Verimli harcama
  - d) Efektif harcama
  - e) Reel harcama

6. Devletin ekonomiye sistemli olarak müdahale etme fikrine ilk olarak ön ayak olan meşhur iktisatçı aşağıdakilerden hangisidir?
- Adam Smith
  - Ricardo
  - Keynes
  - Say
  - Malthus
7. Devletin kamu ihtiyaçlarından doğan kamu hizmetlerini finanse etmesi için gelir toplaması ve toplanan bu geliri sarf etmesi nasıl nitelendirilir?
- Vergi
  - Borç
  - Harcama
  - Mali olay
  - Kamusal yükümlülük
8. Devleti kötü bir aile reisi, kötü bir aşçı, kötü bir girişimci ve “zaruri bir fena” olarak gören ekol ya da düşünce aşağıdakilerden hangisidir?
- Klasik ekol (mali gelenekçilik)
  - Keynesyen düşünce
  - Merkantilizm
  - Fizyokratlar
  - Monetarizm
9. Devletin kamu harcamalarını finanse etmek için fertlerden topladığı vergilerin fertlerin tüketim, tasarruf ve yatırım kararlarını minimum düzeyde etkileyecek bir yapıda olması nasıl nitelendirilir?
- Adil vergi
  - Eşit vergi
  - Subjektif vergi
  - Objektif vergi
  - Tarafsız vergi
10. Kaynağında parasal gelirlerin önemli rol oynadığı, genel fiyat düzeyindeki devamlı ve önemli yükselme hareketleri nasıl nitelendirilir?
- Enflasyon
  - Deflasyon
  - Devalüasyon
  - Revalüasyon
  - Stagflasyon

Cevap Anahtarı

1.b, 2.e, 3.e, 4.e, 5.e, 6.c, 7.d, 8.a, 9.e, 10.a

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Akdoğan, A. (1989). *Kamu Maliyesi*, Gözden Geçirilmiş Üçüncü Baskı, Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Ataç, B. (2006). *Maliye Politikası*, Genişletilmiş Yedinci Baskı, Eskişehir: Etam Matbaa Tesisleri.
- Byrns, S. (1989). *Economics*, Fourth Edition, Illinois: Scott, Foresman and Company.
- Begg, D., Fischer, S. ve Dornbusch, R. (1994). *Economics*, Şehir?: Mc Graw-Hill Book Company.
- Dornbusch, R. ve Fischer, S. (1994). *Macro Economics*, Sixth Edition, Şehir?: Mc Graw Hill Book Company.
- Edizdoğan, N. (1998). *Kamu Maliyesi*, Bursa: Ekin Yayınevi.
- Erdem, M., Şenyüz, D. ve Tatlıoğlu, İ. (1998). *Kamu Maliyesi*, İkinci Baskı, İstanbul: Ekin Yayınevi.
- Erginay, A. (1994). *Kamu Maliyesi*, Ankara: Savaş Yayınları.
- Haller, H. (1994). *Maliye Politikası, Teorik Esasları ve Temel Problemleri*, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Lorraine, E. (1991). *Retrospectives on Public Finance*, London: Duke University Press.
- Buchanan, J.M. ve Wagner, E.R. (1967). *Public Debt in a Democratic Society*, Washington, D.C.: the American Enterprise Institute for Public Policy Research.
- George, M.N. (2000). *Macro Economics*, fourth edition, Şehir?: Worth Publishers.
- Mankiw, N.G. (2001). *Principles of Economics*, Second Edition, Şehir?: Harcourt College Publishers.
- Musgrave, R. A. ve Musgrave, P.B. (1989). *Public Finance in Theory and Practice*, Fifth Edition, Şehir?: Mc Graw-Hill international editions.
- Nadaroğlu, H. (1996). *Kamu Maliyesi Teorisi*, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Nemli, A. (1996). *Kamu Maliyesine Giriş*, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Pehlivan, O. (2009). *Kamu Maliyesi*, Trabzon: Derya Kitabevi Yayınları.
- Pınar, A. (2010). *Maliye Politikası*, Ankara: Naturel Kitap Yayın Dağıtım.
- Heilbroner, R. ve Bernstein, P. (1989). *The Debt and the Deficit False Alarms/Real Possibilities*, First Edition, New York,: W.W. Norton Company.
- Savaş, V. (1982). *İktisat Politikasına Giriş*, Genişletilmiş İkinci Baskı, İstanbul: Ar Yayın Dağıtım.

- Şener, O. (2001). *Teori ve Uygulamada Kamu Ekonomisi*, Yedinci Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi.
- Türk, İ. (1992). *Kamu Maliyesi*, Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.
- Türk, İ. (1994). *Maliye Politikası*, Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.
- Uluatam, Ö. (1991). *Kamu Maliyesi*, Genişletilmiş Dördüncü Baskı, Ankara: Savaş Yayınları.
- Ulusoy, A. (2006). *Maliye Politikası*, Trabzon: Üç yol Kitabevi Yayınları.
- Ülgener, F.S. (1991). *Millî Gelir İstihdam ve İktisadi Büyüme*, İstanbul: Der Yayınları.
- Yalçın, A. (1991). *İktisadi Doktrinler ve Sistemler Tarihi*, Ankara: Aydoğdu Ofset.
- Yaşa, M. (1971). *Devlet Borçları*, İstanbul: Sermet Matbaası.